

EELARVESTRATEEGIA AASTATEKS 2024-2027

4.1. Sissejuhatus eelarvestrateegiasse

Eelarvestrateegia on arengukavast tulenev selgitustega finantsplaan, mis on arengukava neljas osa. Käesolev eelarvestrateegia võetakse vastu koos arengukava muutmissetepanekutega. Arengukava koos eelarvestrateegiaga on aluseks kohaliku omavalitsuse üksuse eelarve koostamisel, kohustuste võtmisel, varaga tehingute tegemisel, investeeringute kavandamisel ning investeeringuteks toetuse taotlemisel. Arengukava ja eelarvestrateegia on aluseks eri eluvaldkondade arengu integreerimisele ja koordineerimisele.

Käesolev eelarvestrateegia on koostatud kohaliku omavalitsuse üksuse finantsjuhtimise seaduse (edaspidi KOFS) § 20 ja kohaliku omavalitsuse korralduse seaduse (edaspidi KOKS) § 37² alusel. Eelarvestrateegia koostatakse arengukavas sätestatud eesmärkide saavutamiseks, et planeerida kavandatavate tegevuste finantseerimist. Eelarvestrateegias esitatakse kohaliku omavalitsuse üksuse majandusliku olukorra analüüs ja prognoos eelarvestrateegia perioodiks, samuti eelarvestrateegia vastuvõtmisele eelnenud aasta tegelikud, jooksvaks aastaks kavandatud ja eelarvestrateegia perioodiks prognoositavad põhitegevuse tulud, eeldatavad põhitegevuse kulud, olulisemad tegevused investeerimistegevuse eelarveosas, investeeringute kogumaksumuse prognoos ja võimalikud finantseerimisallikad, eeldatav finantseerimistegevuse maht ning likviidsete varade muutus. Lisaks kohaliku omavalitsuse üksuse enda andmestikule peab eelarvestrateegia seaduse kohaselt andma ülevaate ka temast sõltuvate üksuste majandusolukorrast. Finantsdistsipliini tagamise meetmetena tuleb eelarvestrateegias esitada nii kohaliku omavalitsuse üksuse kui ka kohaliku omavalitsuse üksuse arvestusüksuse põhitegevuse tulem ning netovõlakoomus, mõlema puhul eelneva aasta tegelik, jooksvaks aastaks prognoositud ja eelarvestrateegia perioodiks prognoositavad näitajad. Eelarvestrateegia koostatakse vähemalt neljaks eelseisvaks eelarveaastaks, mida igal aastal tulenevalt majanduskeskkonnas toimuvatest muutustest korrigeeritakse. Käesolev eelarvestrateegia on aluseks järgmise aasta eelarve koostamisel.

Eelarvestrateegia koostamisel on juhitud Tartu linna arengukavast aastateks 2018-2025, mida pikendatakse 2027. aastani, ja teistest linna arengudokumentidest ning KOFS-i jm õigusaktide (sh EL määrused ja direktiivid) normidest ja suunistest. Olulisemad üldist majanduskeskkonda puudutavad eeldused põhinevad Maailmapanga, IMFi, OECD, Euroopa Komisjoni, EV Rahandusministeeriumi ja Eesti Panga prognoosidel. Eelarvestrateegia käsitleb aastaid 2024-2027. Maailmamajanduses valitseva määramatuse tõttu ei ole pikem prognoos piisava usaldusväärsuse puudumise tõttu otstarbekas.

4.2. Majanduskeskkonna ülevaade

Käesolev eelarvestrateegia on koostatud ebakindlates poliitilistes ja majandusoludes, mis valitsevad nii Eestis kui ka laiemalt kogu maailmas. Kuigi energiahindadega seonduv määramatus on vähenenud, siis sõja ja geopoliitiliste pingete edasine kulg võivad märgatavalt muuta majanduse väljavaadet. Pikemas perspektiivis mõjutavad elukvaliteeti kliimakriis jm keskkonnaprobleemid, mille kulgu ja tagajärgi mitte ainult looduskeskkonnale, vaid ka majandusele jm on keeruline hinnata.

4.2.1. Hetkeolukord ja lähiaastate väljavaade

Maailmamajanduse reaalkasv oli eelmisel aastal 3,4%. Endiselt omasid tugevat mõju üldine hinnatõus ja Venemaa sõda Ukraina vastu. Seejuures viimases kvartalis aeglustus kasv 1,9%-le. Globaalse aktiivsusekoondindeksi märkimisväärtne kasv viitab aga kasvu kiirenemisele, mida toetavad käesoleva aasta esimeste kuude kasvunumbrid.

Euroala majanduskasv oli 3,5% ehk suurem, kui varem prognoositi. Energia kättesaadavusega seonduvad mured on lahenevad ning Hiina majanduse taasavamine on euroala ettevõtjad optimistlikumaks muutnud. Euroala PMI koondindeks¹ on jõudsalt kasvanud, tõustes märtsis 10 kuu kõrgtasemeni, 54,1 punkti.

Eesti SKP langes 2022. aastal 1,3% ning käesoleval aastal prognoositakse 1,5% langust. Kui esimeses poolaastas on majanduse seis nõrgemapoolne, siis aasta teises pooles prognoositakse majanduse kasvule pöördumist.

Tartu linn asub sotsiaalmajanduslikus ruumis, kus ühele poole jäävad Põhjamaad, lõunasse Baltimaad ja itta Venemaa. Tartust on riigi idapiirini alla 100 kilomeetri, mis ühtlasi on Euroopa Liidu välispiir. Tartu on Eesti suuruselt teine linn ja Lõuna-Eesti keskus, samuti Eesti intellektuaalne keskus tänu siin asuvale Eesti vanimale ja tunnustatuimale ülikoolile, kus õpib ligi 13 000 üliõpilast. Tartus asub ka mitu teist kõrgkooli (Eesti Maaülikool, Tartu Tervishoiu Kõrgkool, Kõrgem Kunstikool Pallas, Kaitseväge Akadeemia). Suurimad tööandjad on Tartu Ülikooli Kliinikum, Tartu Ülikool ja Tartu Linnavalitsus (koos hallatavate asutustega). Tartus asub mitu riigiasutust, sealhulgas Riigikohus ning Haridus- ja Teadusministeerium. Olulisel kohal on nii töötleva tööstuse (toiduaine- ja joogitööstus (nt A. Le Coq, Salvest), metalli- ja masinatööstus (nt Metec, Torm Metall ja HANZA Mechanics Tartu), puidu- ja ehitustööstus (nt Palmako, Kodumaja ja Lasita Maja)) kui ka info- ja kommunikatsioonitehnoloogia ettevõtted (nt Playtech Estonia, Fortumo, Axinom, Nortal, Cybernetica ja Reach-U).

Tartu majandusarengut mõjutavad geopoliitilised tegurid. Venemaa sõda Ukraina vastu on Tartu linna mõjutanud energiakandjate hüppelise hinnatõusuga ning läbi siia saabunud sõjapõgenike toetamise. Energiakandjate hinnatõus on praeguseks peatunud, kuid linn peab tegema täiendavaid kulutusi energia varustuskindluse tagamiseks ning valmistama elanikkonda ette võimalikeks kriisiolukordadeks.

Tartus elab ligi 98 tuhat elanikku. „Tartu linna rahvastiku- ja elamuprognoos 2040 ning asustusüksuste liigi ja piiride analüüs” käsitleb kahte stsenaariumit. Baasstsenaarium eeldab, et prognoosiperioodil sündimuse ja suremuse osas senisega võrreldes olulisi muutusi ei toimu. Rännet siin ei arvestata ehk visandatakse rahvastikumutused nn suletud rahvastiku korral. Selle kohaselt langeks Tartu linnas haldusüksusena elanike arv ligi kahe tuhande võrra ning KOV Tartus natuke veel enam. Rändestsenaariumis arvestatakse, et prognoosiperioodil mõjutab lisaks sündimusele ja suremusele

¹ PMI ehk ostujuhtide koondindeks mõõdab tööstus- ja teenindussektori majanduslikku aktiivsust. Indeks on vahemikus 0-st 100-ni, kus väärtus üle 50 näitab eelmise perioodiga võrreldes kasvu ja väärtus alla 50 kahanemist, kusjuures mida kaugemal on indeks 50-st, seda suurem on muutus.

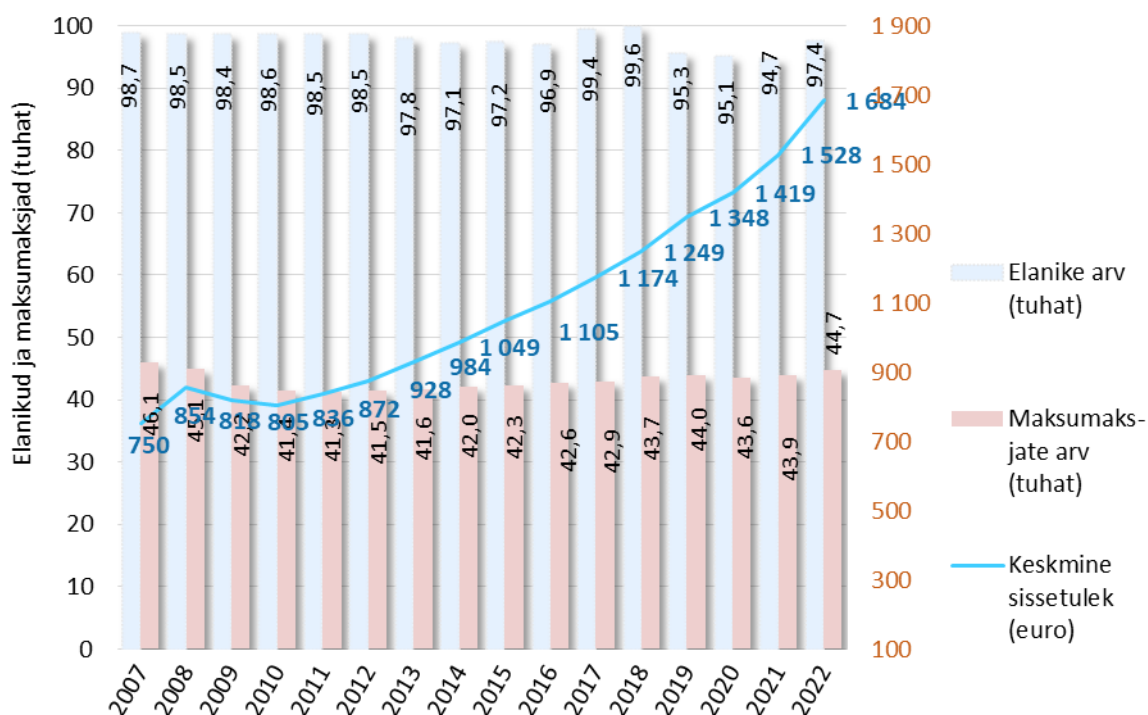
rahvastikku ränne ning seda eelkõige elamufondi uuenemise kaudu. Rändestsenaariumis võetakse arvesse uue elamufondi lisandumist asumites lähtuvalt olemasolevatest detailplaneeringutest. Selle stsenaariumi järgi tõuseb nii sisserände kui ka sündimuse tõusu tõttu Tartu linnas haldusüksusena elanike arv kahe tuhande ning KOV Tartus kolme tuhande võrra. Rändestsenaariumi puhul tuleb arvestada, et see põhineb optimistlikul eeldusel, et linna rändesaldo on positiivne ligi 150 inimese võrra aastas. Kuna seni on ränne olnud pigem negatiivne ning on teada, et Tartu traditsioonilise rändetagamaa (Lõuna-Eesti maakonnad) väljarändepotentsiaal on viimasel paaril aastakümnel oluliselt vähenenud, siis on linna rändesaldo positiivsena hoidmine äärmiselt suur väljakutse.

Rahvastiku- ja elamuproгноosi kohaselt on Tartule kui ülikoolilinnale kriitiliselt olulised kaks rahvastikuteemat. Esiteks on tudengite arv kõikidel õppetasemetel kokku langustrendis. Kui 2000. aastatel asus Eestis kõikides õppevormides õppima 18 000-20 000 uut tudengit, siis rahvastikuproгноosi viimastel aastatel on vastav arv kõikunud 14 000 tudengi juures. Tegemist on 1990. aastate madala sündimuse mõjuga ehk tudengite arvu suur kukkumine on tänaseks stabiliseerunud ning prognoosisperioodi vältel potentsiaalsete uute tudengite arv pigem kasvab 2000. aastatel suurenenud sündide arvu tulemusel. Teiseks mõjutab Tartu linna rahvastikuprotsesse valglinnastumine, mis ennekõike tähendab Tartu linna elanike arvu vähenemist linlaste kolimise tõttu linnalähistesse valdadesse. Tähtvere valla liitumine Tartu linnaga on valglinnastumise negatiivset mõju vähendanud. Viimasel viiel aastal on Tartu elanike arv püsinud väikeste kõikumistega 96 tuhande inimese juures², maakonna elanike arv on samal ajal kasvanud ligikaudu 5 tuhande inimese võrra ja ületanud 150 tuhande elaniku piiri. Kõige kiirem on elanike arvu kasv olnud viimasel viiel aastal Kambja vallas (enam kui 2000 uut inimest), elanike arv on kasvanud ka teistes linnalähistes valdades. Selle kasvu aluseks on olnud aktiivne uuselamuehitus. Elamuehitus on olnud aktiivne ka Tartu linnas, kus aastatel 2000-2020 ehitatud 6500 uut eluruumi moodustavad 14% kogu linna elamufondist, andes aastaseks elamufondi uuenemise tempoks 0,6% elamufondist. Oluline osa lähivaldade elanikkonnast elab Tartu linnapiiri vahetus läheduses ning nende töökoht on Tartu linnas. See elanikkonna grupp tarbib igapäevaselt Tartu linna avalikke teenuseid ja kasutab infrastruktuuri, kuid Tartu linna tuludesse nad otseselt ei panusta. Nende maksutulu ei laeku linnale, kuna füüsilise isiku tulumaksu eraldatakse maksumaksja elukoha alusel. Samal põhjusel ei arvestata nende inimestega tasandusfondist Tartu linnale vahendite määramisel.

Tööturg pidas koroonakriisile hästi vastu. Hõivatute arv vähenes 2020. a ligi 400 inimese võrra ning eelarvestrateegia koostamise hetkeks on hõive ligikaudu viirusekriisi eelsel tasemel. Palgakasv on olnud mõõdukalt kiire.

² Elanike arvu langus 2019. a tuleneb asjaolust, et seadusemuudatuse tõttu ei loetud kohalike omavalitsuste elanikeks enam omavalitsuse täpsusega sissekirjutust omavaid isikuid. 2022. a kasvas elanike arv Ukraina sõjapõgenike Tartusse sissekirjutamise tõttu.

Tartu linna elanike ja maksumaksjate arv ning palgatase

Joonis 1. Tartu linna elanike ja maksumaksjate arv ning palgatase 2007-2022.

Valglinnastumisega ei kaasne pelgalt ressurside ümberjaotus kohalike omavalitsuste vahel, vaid ka mitmeid laiemaid probleeme. Omavalitsuste tulude-kulude tasakaal nihkub paigast – Tartu linn kaotab elanike ümberasumise tõttu oluliselt tuludes, kuid pakub jätkuvalt naabervaldade kolinutele üldkasutatavaid hüvesid. Valdadele tekib koos elanikega juurde ka kohustusi. Vajalikuks võib osutuda uute lasteaedade ehitamine või olemasolevate laiendamine. Samuti võib eelnevatel perioodidel planeeritud koolide ruumiline suutlikkus jääda ebapiisavaks muutunud demograafilises olukorras. Rõhuv enamus linna lähisvaldade lapsi aga jääbki käima linna koolides ja tarbima sealseid teenuseid. Pikas perspektiivis on valglinnastumine oht kogu ühiskonnale, mitte ainult piirkonnakeskustele. Valglinnastumine on USAs ja Lääne-Euroopas toimunud juba palju aastakümneid ning selle probleemid on tuntud. Paljud valglinnastumise negatiivsed mõjud puudutavad otseselt reaalsel elukvaliteeti - linnaregiooni elukeskkond halveneb tervikuna, avalikud teenused muutuvad kallimaks. Valglinnastumise ajaloo põhjal saab välja tuua järgmised probleemid: funktsioonide laialivalgumine, transpordivajaduse kasv, maakasutusprobleemid, keskkonna- ja sotsiaalsed mõjud, linnakeskuse tühjenemine. Kokkuvõtvalt muudab suurlinna lähedus linna ümber paiknevad omavalitsused kütkestavaks elupaigaks ning paljud kolivadki ümber linnast linna äärde, kuid selle protsessi käigus hävitavad ümberasujad väärtust (suurlinna positiivset välismõju), mis muutis linnaäärse valla nende jaoks kütkestavaks. Seega ei ole tegemist ainult Tartu linna murega, vaid vajalik on riigipoolne jõuline sekkumine. Euroopas on seda sageli tehtud: linnade kasvu piiritlemine, transpordi planeerimine, investeringud ühistransporti, linnatänavade säilitamine (ei teki linnasiseseid maanteid), ostukeskuste piiramine. USAs on kasutatud rohkem *laissez faire* lähenemist, millega on kaasnenud kesklinnade tühjenemine, suured eeslinnad ja nendega kaasnevad teenindusasutused ja autokeskne areng. Eesti on siiani läinud pigem USA kontrollimatu (ja autokeskse) arengu teed. Üks võimalik lahendus oleks ümberkaudsete valdade liitmine Tartu linnaga. See tagaks linnale õiglase kulutustele vastava tulubaasi. Lisaks on oluline probleemiga tegelemine riiklikul tasandil tagamaks parimad planeeringud, koostöö omavalitsuste vahel ning ühiste väärtuste ja eesmärkide seadmine.

Elanike lahkumine Tartu linnast naabervaldadesse tähendab tulumaksu laekumise vähenemise tõttu linna finantsautonoomia vähenemist. Naabervallad saavad aga täiendavaid tulusid, mis võimaldavad vajalikke kulusid meelitamiseks oma haldusterritooriumile juurde uusi elanikke. Nende uute ümberasujate tõttu kasvanud elanikkond tõstab omakorda maksumulusid. Tekib kinnine ring, kus ühtede elanike ümberasumine soodustab ka järgnevaid ümberasumisi ja seega finantssuutlikkuse ja –autonoomia muutust.

4.2.2. Pikaajalist mõju omavad keskkonnategurid

Kõige suuremat mõju inimeste elustandardile omab lähitulevikus **looduskeskkonna halvenemine**. Keskkonnakaitselised tegevused omavad käesoleval kümnendil seetõttu märgilist ja pretsedenditut tähtsust.

Kliimakriis

Alates tööstusrevolutsioonist on globaalne keskmine temperatuur tõusnud märkimisväärselt, 0,95-1,20°C võrra. Viimane kümneaastane periood (2011-2020) on kõige soojem seni mõõdetud kümneaastane periood ajaloos. Teadlaste hinnangul tooks temperatuuri tõus üle 2°C võrreldes tööstusrevolutsiooni eelse tasemega kaasa katastroofilised tagajärjed kliimale ja keskkonnale.³ Kliima soojenemisel on negatiivne mõju inimeste tervisele ja toimetulekule, värske vee kättesaadavusele, toiduturvalisusele, majandusele ja bioloogilisele mitmekesisusele. Teadlased on leidnud, et kliimamuutused kujutavad maailmamajandusele suurimat pikaajalist ohtu, mis aastaks 2050. võib iga-aastaselt tuua kaasa ligi 23 triljonit eurot maailmamajanduse vähenemist⁴. Eelnevast tulenevalt on rahvusvaheline üldsus ühel meelel, et globaalse temperatuuri tõus tuleb hoida alla 2°C. Pariisi kliimakokkuleppe kohaselt on Euroopa Liit kohustatud vähendama heitgaaside hulka 2030. aastaks vähemalt 40% võrreldes 1990. aasta tasemega. 2021. aastal seati uus eesmärk *fit for 55* – vähendada heitgaaside hulka vähemalt 55% 2030. aastaks ning saavutada kliimanetraalsus 2050. aastaks.

Valitsustevahelise kliimamuutuste paneeli (IPCC) 2022. aasta aruandes juhiti tähelepanu sellele, et maailmal ja Euroopal on lühiajaline ja kiiresti kaduv võimalus tagada elujõuline tulevik, sest äärmuslike ilmastiku- ja kliimanähtuste kasvul on pöördumatu mõju, millega looduslikud ja inimeste loodud süsteemid ei suuda enam kohaneda. Värskeimas 2023. aasta aruandes hoiatavad teadlased, et seni tehtust ei piisa kliimakriisi pidurdamiseks. Suure tõenäosusega soojeneb kliima inimtegevuse tulemusena ajavahemikul 2030–2052 kuni 1,5°C, sajudi lõpuks võib kliima olla soojenenud juba 4°C.

Tartu linna üks suurimaid väärtusi on puhas, elamisväärne, inimsõbralik ja looduslähedane elukeskkond. Inimtekkeline kliimamuutus on üks suurimaid ohte Tartu elukeskkonnale ja senisele elukorraldusele. Kliimamuutuste leevendamine ja inimtegevuse keskkonnamõju vähendamine on üks olulisemaid tegevusi Tartu väärtuste hoidmisel ja siinse elukorralduse säilitamisel. Seetõttu on Tartu linn liitunud kliimanetraalsete linnade missiooniga.

Elurikkuse vähenemine ja ökosüsteemiteenuste⁵ kahjustumine

Elurikkuse vähenemine ja ökosüsteemide kokkuvarisemine kuuluvad suurimate ohtude hulka, millega inimkond järgmisel kümnendil silmitsi seisab⁶. Inimese heaolu seisukohast on elurikkus hädavajalik, sest see pakub teenuseid, millel püsivad meie majandussüsteemid ja ühiskonnad. See on väga tähtis ka ökosüsteemi teenuste ehk looduse pakutavate teenuste jaoks, näiteks tolmeldamiseks, kliimaregulatsiooniks, kaitseks üleujutuste vastu, mulla viljakuseks ning toidu jm tootmiseks.

³ Valitsustevahelise kliimamuutuste paneeli [IPCC raportid](#).

⁴ Swiss Re hinnangul.

⁵ Ökosüsteemiteenused on väga mitmesugused keskkonnakaitselised, sotsiaalsed ja majanduslikud hüved, mida ökosüsteemid inimkonnale pakuvad. Ökosüsteem on mingi ala organisme ja nende keskkonda haarav suhete ja interaktsioonide võrgustik.

⁶ Maailma majandusfoorum (2020), [The Global Risks Report 2020](#).

Elurikkuse vähenemine ning ökosüsteemide kahjustumine ohustavad muuhulgas majanduse alustalasid ning kahjustumise hind on kõrge ja arvatavasti kasvab veelgi⁷.

Üle poole maailma SKT-st sõltub loodusest ja selle pakutavatest teenustest⁸. Heas seisundis ökosüsteemid on toidu, toiduga kindlustatuse ja puhta vee allikad ning süsiniku sidujad ning pakuvad kaitset kliimamuutustest tingitud looduskatastroofide eest. Elurikkuse vähenemine ohustab toidusüsteeme⁹ ning seab seega ohtu toiduga kindlustatuse ja toitumise.¹⁰

Elurikkuse vähenemine ja kliimakriis on omavahel lahutamatult seotud. Kliimamuutused kiirendavad looduskeskkonna hävimist põudade, üleujutuste ning metsa- ja maastikupõlengute kaudu, samas on looduse hävimine ja jätkusuutmatu kasutamine kliimamuutuste peamine põhjus. Nii nagu kriisid on omavahel seotud, on seda ka lahendused. Loodus on väga tähtis liitlane võitluses kliimamuutustega vastu¹¹. Loodus reguleerib kliimat ning heitkoguste vähendamiseks ja kliimamuutustega kohanemiseks on oluline rakendada looduspõhiseid lahendusi¹². Puude istutamine ja roheline taristu kasutuselevõtt aitab meil jahutada linnapiirkondi ja leevendada loodusõnnetuste mõju.

Elurikkuse säilitamine võib tuua otsest majanduslikku kasu. Hinnangute järgi oleks alles oleva põlislooduse säilitamise tõhusa üleilmse programmi üldine tulude ja kulude suhe vähemalt 100:1¹³. Kuna looduse taastamisest saadav kasu kaalub kaugelt üles taastamise kulud, on keskkonnateadlik käitumine hädavajalik.

⁷ Majanduskoostöö ja Arengu Organisatsioon (OECD) (2019), [Biodiversity: Finance and the Economic and Business Case for Action](#).

⁸ Maailma majandusfoorum (2020), [Nature Risk Rising: Why the Crisis Engulfing Nature Matters for Business and the Economy](#).

⁹ Maailma majandusfoorum (2020), [The Global Risks Report 2020](#).

¹⁰ ELi elurikkuse strateegia aastani 2030 "Toome looduse oma ellu tagasi."

¹¹ IPBES (2019), [kokkuvõtte poliitikakujundajatele](#), lk 4, A4.

¹² <https://ec.europa.eu/research/environment/index.cfm?pg=nbs>.

¹³ Balmford jt (Science, 2002), [Economic reasons for conserving wild nature](#),

4.3. Ülevaade 2022. a majandustulemustest

Tartu linna konsolideerimisgrupp koosneb linnavolikogust, linnavalitsusest, 16 ametiasutusest ja 68 hallatavast asutusest (kokku kohaliku omavalitsuse üksus) ning 3 äriühingust ja 8 sihtasutusest. Alljärgnevalt on esitatud konsolideerimisgrupi tähtsamad finantsnäitajad (tuhandetes eurodes).

Tabel 1. konsolideerimisgrupi tähtsamad finantsnäitajad (tuhandetes eurodes)

Bilansi näitajad aruandeaasta lõpul	2022	2021	2020	2019	2018
Varad	410 765	401 111	388 370	369 444	359 855
Kohustised	139 470	124 633	120 266	105 557	94 494
Netovara	271 295	276 478	268 104	263 887	265 361

Tulemiaruaande näitajad

Tegevustulud	230 769	214 261	200 874	196 779	183 116
<i>s h tulud ilma saadud toetusteta</i>	<i>158 905</i>	<i>142 933</i>	<i>131 792</i>	<i>128 441</i>	<i>120 188</i>
Tegevuskulud	-235 187	-206 433	-195 470	-194 948	-177 601
Tegevustulem	-4 418	7 828	5 404	1 831	5 515
Finantstulud ja -kulud, k a ettevõtja tulumaks	-770	538	-1 298	-3 312	-408
Aruandeaasta tulem	-5 188	8 366	4 106	-1 481	5 107

Muud näitajad aruandeaasta lõpul

Likviidsus ¹	0,78	0,97	0,69	0,65	0,71
Lühiajaline maksevõime ²	1,18	1,34	0,97	1,11	1,15
Kohustiste osakaal varadest	34,0%	31,1%	31,0%	28,6%	26,3%
Laenukohustiste osakaal varadest	26%	24%	24%	23%	21%
Netovõlakoorumus ³	80 907	66 492	68 408	70 034	59 271

Konsolideerimata näitajad

Põhivarainvesteeringud	36 176	30 337	28 647	35 043	25 895
Põhitegevuse tulem ⁴	17 351	18 126	23 457	16 511	17 346
Netovõlakoorumus ³	78 506	66 288	70 365	71 452	60 714
Netovõlakoorumus (%) ⁵	38%	37%	40%	42%	39%

Arvestusüksuse näitajad

Põhitegevuse tulem ⁴	17 529	18 730	23 543	16 963	17 609
Netovõlakoorumus ³	76 394	64 828	69 332	70 530	59 746
Netovõlakoorumus (%) ⁵	36%	35%	38%	41%	37%

¹ Likviidsus, so raha ja selle ekvivalendid / lühiajalised kohustised

² Lühiajaline maksevõime kordaja, so käibevara / lühiajalised kohustised. Lühiajaline maksevõime on hea, kui suhtarv >1,6 ja nõrk kui <1,1.

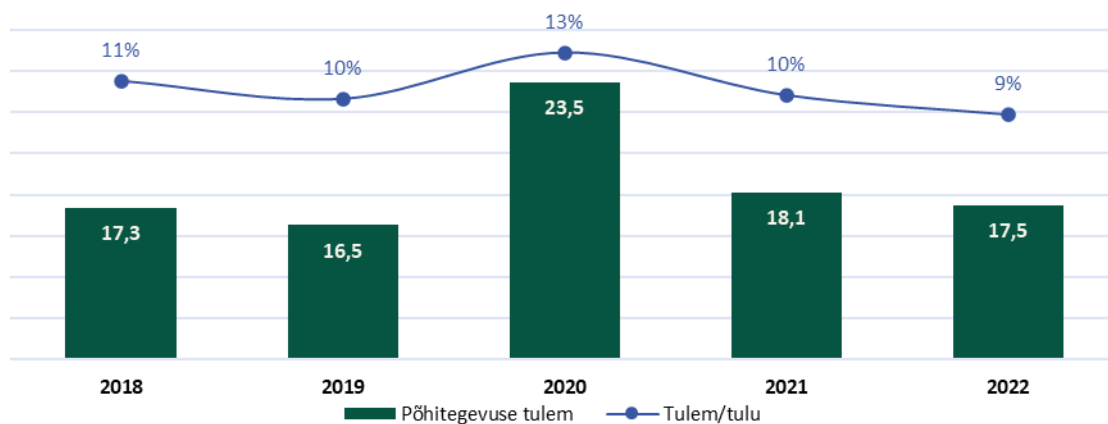
³ Võlakohustiste ja likviidsete varade vahe

⁴ Põhitegevuse tulem peab üldreeglina olema null või positiivne

⁵ Netovõlakoorumuse suhe põhitegevuse tuludesse

Kohaliku omavalitsuse üksuse finantsdistsipliini tagamise meetmed on kinnipidamine kohaliku omavalitsuse üksuse ja kohaliku omavalitsuse üksuse arvestusüksuse põhitegevuse tulemi lubatavast väärtusest ja netovõlakooormuse ülemmäärast.

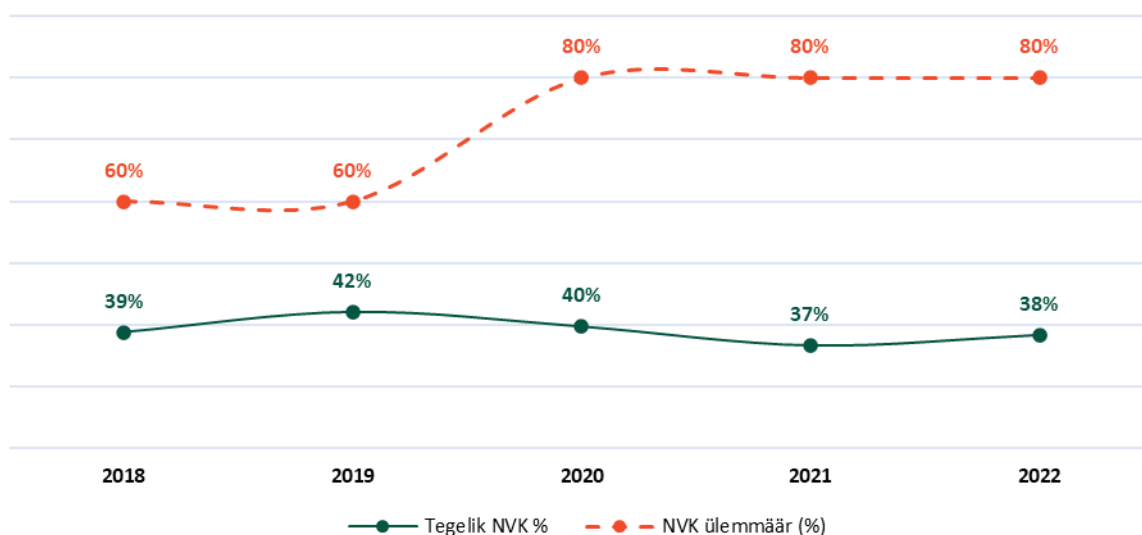
Põhitegevuse tulem on põhitegevuse tulude ja põhitegevuse kulude vahe. Põhitegevuse tulemi väärtus ei tohi olla aruandeaasta lõpu seisuga väiksem kui null, v.a kui sellele eelnenud aasta põhitegevuse tulem oli positiivne. Tartu linna põhitegevuse tulem on püsunud suhteliselt stabiilsena, viimase viie aasta keskmine põhitegevuse tulem on 18,6 miljonit eurot.

Joonis 2. Viimase viie aruandeaasta (2018-2022) põhitegevuse tulemi väärtus (mln EUR) ja selle suhe põhitegevuse tuludesse (%)

Netovõlakooormus on võlakohustiste ja likviidsete varade kogusumma vahe. Netovõlakooormus võib ulatuda põhitegevuse tulude ja põhitegevuse kulude kümnekordse vaheni, kuid ei tohi ületada põhitegevuse tulude kogusummat. Kui nimetatud kümnekordne vahe on väiksem kui 80% põhitegevuse tuludest, võib netovõlakooormus ulatuda kuni 80% põhitegevuse tuludest.

Jooniselt nähtub, et Tartu linna netovõlakooormus on püsunud stabiilne ja turvalise varuga seaduses sätestatu piires.

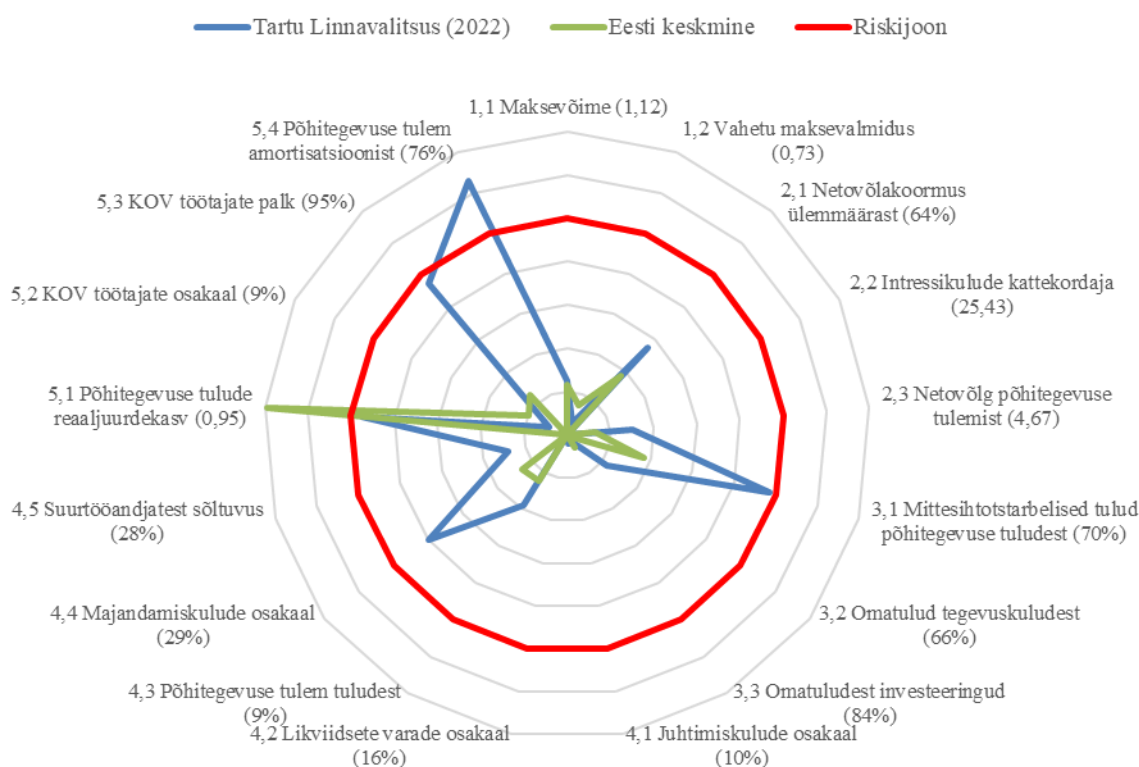

Joonis 3. Viimase viie aruandeaasta (2018-2022) netovõlakooormus ja seadusega lubatud ülemmäär

Likviidsus (-kordaja) näitab võimet maksta lühiajalisi kohustisi. Likviidsus on hea, kui kordaja on $>0,9$ ja nõrk kui $<0,3$. Tartu likviidsuskordaja on 0,78, mis on viletsam, kui 2021. aastal, kuid parem sellele eelnenud aastatest.

Lühiajaline maksevõime ehk lühiajaliste võlgnevuste kattekordaja näitab võimet katta lühiajalisi kohustisi käibevaraga ning annab infot, kui palju on käibevara lühiajaliste kohustiste ühe rahaühiku kohta. Lühiajaline maksevõime on hea, kui suhtarv $>1,6$ ja nõrk kui $<1,1$. Tartu vastav näitaja 1,18 asub nimetatute vahel alumises otsas suhteliselt suur lühiajaliste kohustiste mahu tõttu.

Tartu linna finantsvõimekuse radar kirjeldab linna finantsseisundit ja selle jätkusutlikkust, võimaldades juba varases staadiumis tuvastada finantsraskustesse sattumise ohtu.¹⁴

Joonis 4. Finantsradar.

Enamik Tartu linna finantsnäitajaid asub kindlalt seespool punast riskijoont. Probleemsed on kolm näitajat: põhitegevuse tulemi suhe amortisatsiooni, põhitegevuse tulude reaaluurdekasv ning mittesihotstarbeliste tulude osakaal. Kõik need viitavad asjaolule, et **Eesti kohalike omavalitsuste rahastamismudel** ei taga piisavat finantsautonoomiat. Kohalikud omavalitsused saavad Riigikontrolli 2017. a aruande põhjal mõjutada vaid 17% oma tuludest, 83% otsustatakse keskvalitsuse tasandil. Kohalikud maksud moodustavad alla 1% tuludest ning täidavad eelkõige regulatiivset, mitte fiskaalset

¹⁴ 1) Lühiajalise maksevõime näitajad kirjeldavad omavalitsuse võimekust tasuda lühiajalisi kohustusi tähtaegselt.

2) Pikaajalise maksevõime näitajad kirjeldavad nii omavalitsuse pikaajalist maksevõimet kui ka võõrkapitali osatähtsust kogukapitalis.

3) Iseseisvuse näitajad kirjeldavad omavalitsuse sõltuvust välisest finantseerimisest.

4) Paindlikkuse näitajad kirjeldavad omavalitsuse võimet reageerida ootamatutele finantsolukordadele.

5) Jätkusutlikkuse näitajad kirjeldavad omavalitsuse suutlikkust pakkuda kvaliteetseid avalikke teenuseid nii praegu kui ka tulevikus

funktsiooni. Seega on liigutud vastupidises suunas võrreldes Euroopa kohaliku omavalitsuse harta (edaspidi harta) põhimõtetega. Hartas on sätestatud, et just kohalikul tasandil saab kõige otsesemalt kasutada iga kodaniku õigust osaleda ühiskonnaelus, et kohaliku omavalitsuse tugevdamine erinevates riikides annab olulise panuse demokraatialle ja võimu detsentraliseerimise põhimõtetele tugineva Euroopa ülesehitamisse, ning et seatud eesmärkide saavutamiseks on vajalik tagada kohalikele omavalitsustele nende kohustuste täitmise ja selleks vajalike rahaliste vahendite suhtes ulatuslik autonoomia. Kokkuvõtvalt näeb harta ette, et kohaliku elu korraldamine peab toimuma võimalikult madalal valitsustasandil, et efektiivsemalt lahendada antud piirkonna probleeme, ning selleks on vajalik ulatuslik omavalitsuste finantsautonoomia. Paljude avaliku teenuse liikide puhul saab tulemust hinnata ainult tarbija rahulolu kaudu. See ongi põhjus, miks arenenud riigid detsentraliseerivad nii otsuste langetamist kui ka kulukandmist võimalikult lähedale kasusaajale (tarbijale, maksumaksjale, kodanikule). Eestis on aga juba kaua aega valitsenud liigne fiskaaltsentralism, kus liiga palju otsuseid tehakse riigi, mitte kohaliku omavalitsuse tasandil. Seetõttu on kohalike omavalitsuste finantsautonoomia olnud madal. Eesti kohalike omavalitsuste tulud osakaaluna kogu valitsussektori tuludest on olnud selgelt madalam OECD keskmisest ning ligi kaks korda või rohkem madalam kui näiteks Kanadas, USA-s ja Šveitsis.

Kohalike omavalitsuste liiga madalat finantsautonoomiat on rõhutanud nii kohalikud kui ka rahvusvahelised eksperdid ning teinud seda juba nii sajandi algul kui ka hiljuti. OECD 2008. a ülevaade Eesti avalikust haldusest toob esile omavalitsustele eraldatud vahendite ning neile pandud ülesannete mittevastavuse ehk vastuolu harta artiklil 9 lg-ga 2. „Juridica Internationalis“ on 2013. a detsembris avaldatud, et 2009. a majanduskriisi tõttu kohalikele omavalitsustele laekuva tulumaksumäära vähendamine, – mida pole siiani täielikult taastatud – vähendas omavalitsuste võimekust põhiseaduse §-s 14 sätestatud inimeste põhiõiguste ja vabaduste kaitset tagada. Euroopa Liidu Nõukogu 29.5.2013. a soovitus Eestile sisaldab järgnevat hinnangut: „Teenused, mida kohalikud omavalitsused on seadusega kohustatud pakkuma, on enamikus sektorites /.../ puudulikud. See on tingitud kohalike omavalitsuste vähesest haldussuutlikkusest ning asjaolust, et nende tulud ja vastutus ei ole tasakaalus. Elujõulist kava kohalike haldusasutuste tegevuse parandamiseks seni koostatud ei ole.“ Eelnevast tulenevalt soovitab Euroopa Liidu Nõukogu Eestil tasakaalustada paremini kohalike omavalitsuste tulud ja neile pandud vastutus, muuta kohalike omavalitsuste tegevus tõhusamaks ja tagada kohaliku tasandi avalike teenuste kvaliteetne pakkumine.

Riigikontroll toob 2017. a aruandes välja, et kuigi riik peab omavalitsustele hüvitama riiklike ülesannete täitmisega seotud kulud, ei ole seda osa ülesannete puhul siiani tehtud. Kui riiklike ülesannete kulu omavalitsustele ei hüvitata, avaldab see mõju ka teistele ülesannetele, sest need kulud tehakse omavalitsuse enda ülesannete täitmise arvelt. Paljud omavalitsused on asunud vabatahtlikult täitma riigi ülesandeid, mille järele on elanikel suur vajadus, kuid mida riik ise ei suuda üle Eesti rahuldaval tasemel täita. Kuna omavalitsused pole selle eest riigilt hüvitist saanud, on nad pidanud nõudma seda kohtu kaudu. Üks sellise olukorra põhjuseid seisneb selles, et omavalitsuste ülesandeid ei ole siiani analüüsitud viisil, et kõik riiklikud ülesanded välja selgitada. Viimane Riigikontrolli järeldus viitab, et riik ei ole suutnud tagada Riigikohtu üldkogu 16. märtsi 2010 kohtuotsuse nr 3-4-1-8-09 täitmist. Antud Riigikohtu otsusega tunnistati põhiseadusega vastuolus olevaks selliste õigust loovate aktide andmata jätmise, mis sätestaksid, millised seadusega kohaliku omavalitsuse üksustele pandud kohustused on omavalitsuslikud ja millised riiklikud ja eristaksid kohaliku omavalitsuse üksustele kohaliku elu küsimuste otsustamiseks ja korraldamiseks ette nähtud raha riiklike kohustuste täitmiseks mõeldud rahast ning näeksid ette kohaliku omavalitsuse üksustele seadusega pandud riiklike kohustuste rahastamise riigieelarvest. Tänapäevaks on kohaliku omavalitsuse korralduse seaduses (KOKS) küll abstraktselt sätestatud

kohalikud ülesanded, kuid andmata on õigusakt, millega on määratud omavalitsuste tulud KOKS-iga sätestatud omavalitsuslike ja kohalikule omavalitsusele ainuomaste ülesannete täitmiseks.

Lähitulevikus on vajalik omavalitsuste finantsvahendite suurendamine läbi omavalitsuste rahastamissüsteemi muudatuste. Eesmärk peab olema omavalitsuste otsustusõiguse ja vastutuse suurendamine ühiskonnaelu juhtimisel ja korraldamisel, milleks tuleb omavalitsustele tagada vastavate finantsvahendite olemasolu. See võimaldab tõsta omavalitsuste poolt pakutavate avalike teenuste kättesaadavust ja kvaliteeti.

4.4. Eelarvestrateegia põhilised finantsnäitajad

Eelarvestrateegia aluseks on järgmised makromajanduslikud eeldused:

Tabel 2. Makromajanduslikud eeldused

	2023	2024	2025	2026	2027
SKP reaalkasv	-1,5%	3,0%	2,5%	2,3%	2,0%
Inflatsioon	9,2%	3,0%	2,1%	1,3%	1,9%
Tööhõive kasv	0,3%	0,6%	0,3%	0,0%	0,0%
Palga nominaalkasv	9,0%	5,7%	4,1%	4,3%	4,2%

Eelarvestrateegia lähtub teada olevatest ja Tartu linna parimal teadmisel põhineval hinnangul tulevikus realiseeruda võivatest järgmistest poliitilistest ja õiguslikest eeldustest:

- kohaliku omavalitsuse üksusele laekub 2,5% sealsete elanike pensionist ning 11,89% töötasust ja sellega analoogsest tulust¹⁵;
- maamaksumäär püsib maksimaalne, maksusumma 10% kasvupiirang kaob 2025. aastast¹⁶;
- uusi kohalikke makse vaadeldaval perioodil ei kehtestata;
- sõltuvate üksuste (vt joonealune märkus nr 7 lk 10) koosseis ei muutu;
- sõjapõgenike mõjuga ei ole eelarvestrateegias arvestatud.

Eelnevalt toodud eeldustel baseeruvad põhilised linna finantsnäitajad on esitatud alljärgnevas tabelis.

Tabel 3. Põhilised finantsnäitajad

	2023	2024	2025	2026	2027
Põhitegevuse tulud kokku	222 111 432	240 075 000	251 989 000	263 116 000	274 958 000
Maksutulud	128 042 000	140 883 000	149 090 000	157 049 000	165 438 000
sh tulumaks	124 000 000	136 508 000	143 600 000	149 928 000	155 870 000
sh maamaks	1 942 000	2 136 000	3 204 000	4 806 000	7 209 000
sh muud maksutulud	2 100 000	2 239 000	2 286 000	2 315 000	2 359 000
Tulud kaupade ja teenuste müügist	24 705 613	25 429 000	25 952 000	26 282 000	26 770 000
Saadavad toetused tegevuskuludeks	68 631 253	73 009 000	76 178 000	79 006 000	81 956 000
sh tasandusfond	500 000	300 000	0	0	0
sh toetusfond	51 931 253	54 002 000	56 900 000	59 199 000	61 550 000
sh muud saadud toetused	16 200 000	18 707 000	19 278 000	19 807 000	20 406 000
Muud tegevustulud	732 566	754 000	769 000	779 000	794 000
Põhitegevuse kulud kokku	216 716 702	228 800 000	233 800 000	240 800 000	248 800 000
Antavad toetused tegevuskuludeks	26 819 977	29 000 000	26 000 000	26 000 000	26 000 000
Muud tegevuskulud	189 896 725	199 800 000	207 800 000	214 800 000	222 800 000
sh personalikulud	114 341 206	123 000 000	130 000 000	136 000 000	143 000 000
sh majandamiskulud	74 914 409	76 000 000	77 000 000	78 000 000	79 000 000
sh muud kulud	641 110	800 000	800 000	800 000	800 000

¹⁵ Täpsemalt alapunktis 4.6.1.

¹⁶ Ibid.

	2023	2024	2025	2026	2027
Põhitegevuse tulem	5 394 730	11 275 000	18 189 000	22 316 000	26 158 000
Investeeringustegevus kokku	-45 518 267	-40 321 000	-31 349 000	-24 926 000	-48 467 000
Põhivara müük (+)	595 000	3 000 000	3 000 000	8 500 000	2 000 000
Põhivara soetus (-)	-50 000 000	-44 700 000	-35 200 000	-34 700 000	-52 500 000
<i>sh projektide omaosalus</i>	-41 000 000	-36 700 000	-27 200 000	-25 700 000	-43 500 000
Põhivara soetuseks saadav	9 795 295	8 000 000	8 000 000	9 000 000	9 000 000
Põhivara soetuseks antav toetus (-)	-1 098 805	-1 000 000	-1 000 000	-1 000 000	-1 000 000
Finantstulud (+)	20 000	200 000	200 000	200 000	200 000
Finantskulud (-)	-4 829 757	-5 821 000	-6 349 000	-6 926 000	-6 167 000
Eelarve tulem	-40 123 537	-29 046 000	-13 160 000	-2 610 000	-22 309 000
Finantseerimistegevus	30 242 069	29 046 000	13 160 000	2 610 000	22 309 000
Kohustiste võtmine (+)	40 000 000	40 546 000	25 160 000	15 110 000	35 309 000
Kohustiste tasumine (-)	-9 757 931	-11 500 000	-12 000 000	-12 500 000	-13 000 000
Likviidsete varade muutus	-9 881 468	0	0	0	0
Võlakohustised kokku aasta lõpus	137 767 985	166 813 985	179 973 985	182 583 985	204 892 985
Netovõlakoormus (eurodes)	118 622 615	147 668 615	160 828 615	163 438 615	185 747 615
Netovõlakoormus (%)	53,4%	61,5%	63,8%	62,1%	67,6%
Netovõlakoormuse ülemmäär	177 689 146	192 060 000	188 991 750	184 928 000	188 706 000
Netovõlakoormuse ülemmäär (%)	80,0%	80,0%	75,0%	70,3%	68,6%
Vaba netovõlakoormus (eurodes)	59 066 530	44 391 385	28 163 135	21 489 385	2 958 385

Arvestusüksuse finantsnäitajad muutuvad ajas sarnaselt linna kui kohaliku omavalitsuse üksuse näitajatega.

Tabel 4. Arvestusüksuse tähtsamad finantsnäitajad

	2023	2024	2025	2026	2027
Põhitegevuse tulud kokku	231 521 432	252 775 000	258 599 000	269 581 000	281 558 000
Põhitegevuse kulud kokku	226 406 702	241 530 000	240 380 000	247 350 000	255 400 000
Põhitegevustulem	5 114 730	11 245 000	18 219 000	22 231 000	26 158 000
Investeeringustegevus kokku	-45 518 267	-40 321 000	-31 349 000	-24 926 000	-48 467 000
Eelarve tulem	-40 403 537	-29 076 000	-13 130 000	-2 695 000	-22 309 000
Finantseerimistegevus	30 192 069	28 996 000	13 110 000	2 585 000	22 309 000
Likviidsete varade muutus	-10 211 468	-80 000	-20 000	-110 000	0
Netovõlakoormus (eurodes)	116 756 744	145 832 744	158 962 744	161 657 744	183 966 744
Netovõlakoormus (%)	50,4%	57,7%	61,5%	60,0%	65,3%
Netovõlakoormuse ülemmäär	185 217 146	202 220 000	193 949 250	188 706 700	188 706 000
Netovõlakoormuse ülemmäär (%)	80,0%	80,0%	75,0%	70,0%	67,0%
Vaba netovõlakoormus (eurodes)	68 460 402	56 387 256	34 986 506	27 048 956	4 739 256

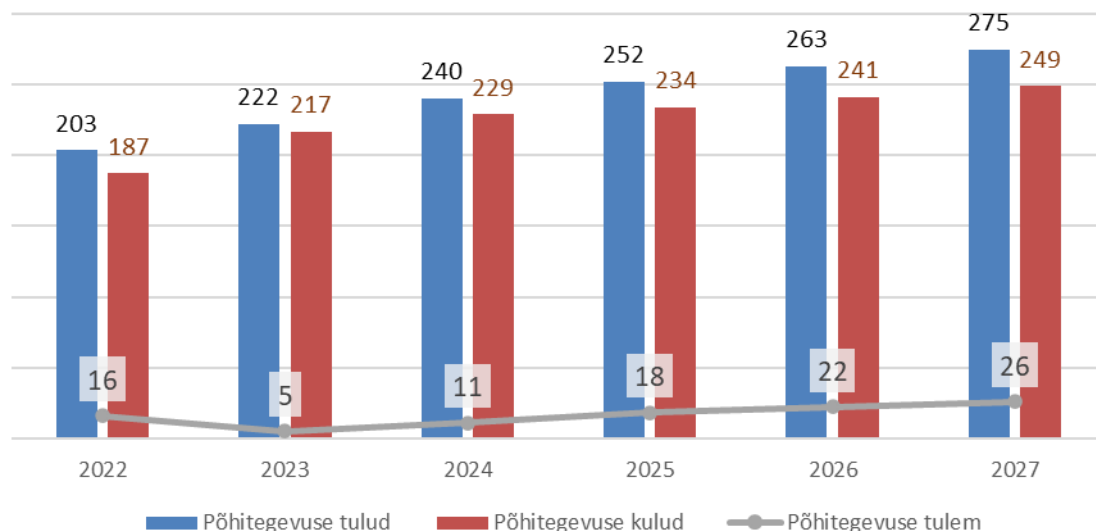
Peatükkides 4.5 – 4.6 on esitatud sissetulekute ja väljaminekute detailsem ülevaade. Kõigepealt on aga toodud olulisemate linna finantspositsiooni iseloomustavate finantsnäitajate – põhitegevuse tulemi, eelarve tulemi ja netovõlakoores – detailsem analüüs.

✓ Põhitegevuse tulem

Põhitegevuse tulem on põhitegevuse tulude¹⁷ ja põhitegevuse kulude¹⁸ vahe. Kinnipidamine põhitegevuse tulemi lubatavast väärtusest on üks KOFS-is sätestatud finantsdistsipliini tagamise meetmest. Vastavalt KOFS § 33 lg-le 2 ei tohi põhitegevuse tulemi väärtus aruandeaasta lõpu seisuga olla väiksem kui null. KOFS § 33 lg 3 lubab erandjuhuna põhitegevuse tulemi negatiivse väärtuse tingimisel, et eelnenud aasta põhitegevuse tulem oli positiivne.

Põhitegevuse tulemi kirjeldatud KOFS-i kriteeriumid kehtivad nii kohaliku omavalitsuse üksuse kui ka kohaliku omavalitsuse üksuse arvestusüksuse kohta. Arvestusüksusesse kuuluvad KOFS § 2 kohaselt kohaliku omavalitsuse üksus (Tartu linn) ja temast sõltuv üksus.¹⁹ Tartu linna arvestusüksusesse kuuluvad SA Tartu Kultuurkapital, SA Tartu Vaimse Tervise Hooldekeskus, SA Tartumaa Turism, SA Tartu Loomemajanduskeskus, SA Tartu Perekodu Käopesa, SA Tartu Keskkonnahariduse Keskus ja SA Tartu 2024. Ülejäänud Tartu LV konsolideerimisgruppi kuuluvad ühingud ei ole sõltuvad üksused KOFS-i tähenduses.

Põhitegevuse tulem on oluline finantsnäitaja. Kui põhitegevuse tulemi väärtus on negatiivne, siis see tähendab, et omavalitsus ei suuda katta jooksvate tulude arvelt jooksvaid kulusid. Sellisel juhul finantseeritakse näiteks põhitegevuse kulusid põhivara müügi ja reservide arvelt. Ühekordsete tulude arvelt põhitegevuse kulude finantseerimine pikema perioodil on riskantne ning nende tulude kehvena laekumise korral võib tekkida oht sattuda finantsraskustesse.

Joonis 5. Põhitegevuse tulem

¹⁷ Regulaarsed tavapäraseid tulud. Siia ei kuulu nt vara müük jms ühekordsed tulud.

¹⁸ Regulaarsed tavapäraseid kulud (eelkõige antavad toetused, tööjõukulud ja majandamiskulud). Siia ei kuulu investeeringud (need on ühekordsed konkreetselt investeerimist vajavale objektile tehtavad kulud).

¹⁹ Sõltuv üksus on raamatupidamise seaduse mõistes kohaliku omavalitsuse üksuse otsese või kaudse valitseva mõju all olev üksus, kes on saanud kohaliku omavalitsuse üksuselt, riigilt, muult avalik-õiguslikult juriidiliselt isikult või eelnimetatud isikute valitseva mõju all olevatelt üksustelt üle poole tuludest või kes on saanud toetust ja renditulu kohaliku omavalitsuse üksustelt ja nende valitseva mõju all olevatelt üksustelt rohkem kui 10 protsenti vastava aasta põhitegevuse tuludest.

Tartu linna põhitegevuse tulem on seni olnud ning on planeeritud ka kogu eelarvestrateegia perioodi kindlalt positiivne. 2023. aastal kasvavad põhitegevuse kulud inflatsiooni tõttu väga kiiresti, mis viib põhitegevuse tulemi madalaks ja põhjustab suurt eelarvedefitsiiti. Alates 2024. aastast kasvavad põhitegevuse tulud põhitegevuse kuludest kiiremini, mis viib põhitegevuse tulemi paranemisele. Põhitegevuse tulemi paranemine on üheks põhiliseks linna finantseesmärgiks, kuna see võimaldab rohkem investeerida, vähendab eelarvedefitsiiti ning pidurdab seeläbi laenukohustiste kasvu. Tartu linna arvestusüksuse põhitegevuse tulem on ligilähedane Tartu linna kui kohaliku omavalitsuse üksuse vastavale näitajale.

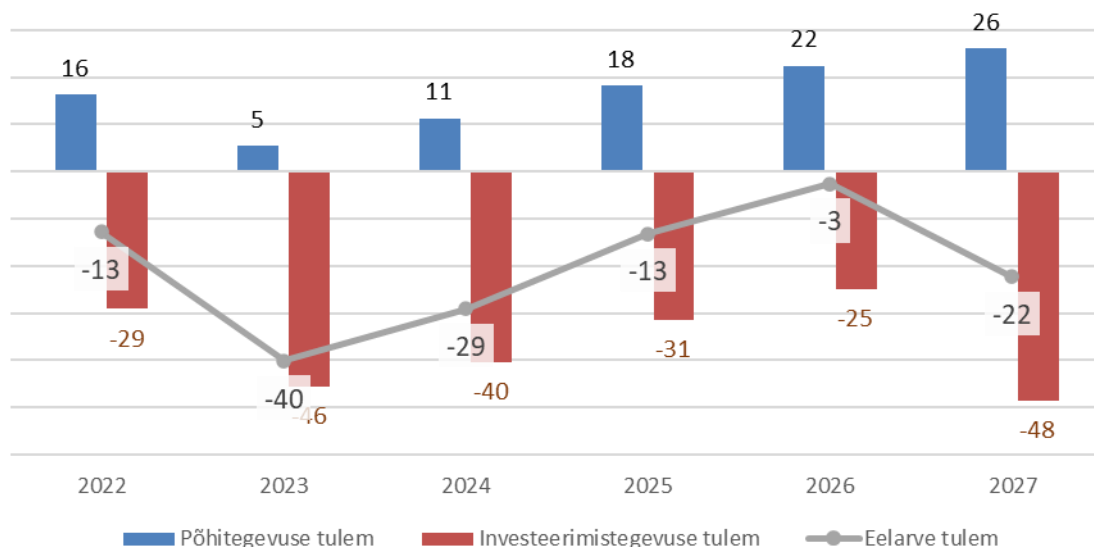
Tabel 5. Põhitegevuse tulude ja kulude kasv

	2023	2024	2025	2026	2027
Põhitegevuse tulude kasv	9%	8%	5%	4%	5%
Põhitegevuse kulude kasv	16%	6%	2%	3%	3%

✓ Eelarve tulem

Eelarve tulemile ei ole seaduses otsesid piiranguid kehtestatud. EL fiskaalkokkuleppest²⁰ lähtuvalt riigieelarve seaduses sätestatud eelarve struktuurse tasakaalu nõue kohalikke omavalitsusi ei puuduta.²¹ Kaudseteks piiranguteks on eelnevalt nimetatud põhitegevuse tulemi positiivsuse nõue ning netovõlakoorumuse piirmäär.

Eelarvestrateegias on kavandatud märkimisväärne liikumine eelarve tasakaalu suunas. See loob baasi linna finantspositsiooni paranemisele ning tõstab linna võimekust teostada kümnendi teises pooles suuri linnale vajalikke investeeringuid.

Joonis 6. Eelarve tulem

²⁰ Euroopa Ülemkogu 2012. aasta märtsi kohtumisel kirjutasid kõik liikmesriigid (välja arvatud Ühendkuningriik ja Tšehhi) alla majandus- ja rahaliidu stabiilsuse, koordineerimise ja juhtimise lepingule, mille fiskaalosa moodustab fiskaalkokkulepe (ka Horvaatia ei kirjutanud lepingule alla ei enne ega ka pärast ELiga ühinemist 2013. aasta 1. juulil). Fiskaalkokkuleppe kohaselt tuleb tasakaalus eelarve põhimõte – struktuurse puudujäägi ülempiir on 0,5% SKPst (kui valitsemissektori võlg on väiksem kui 60% SKPst, on ülempiir 1% SKPst) – lisada riigisisesesse õigusaktidesse, eelistatavalt põhiseaduse tasemel (võla suurenemise pidurdamise säte).

²¹ RES § 6 lg 1 kohaselt peab valitsussektori struktuurne eelarvepositsioon olema tasakaalus või ülejäägis. Tegemist on seega rangema nõudega kui EL fiskaalpeppe kohaselt vajalik.

Graafikult nähtub, et eelarvepositsiooni parandamine toimub läbi nii põhitegevuse tulemi kui ka investeerimistegevuse tulemi kasvu. Aastaks 2026 on eelarve tulem nullilähedane. See võimaldab suuri investeringuid järgnevatel aastatel.

Linn teadvustab selgelt põhitegevuse ja investeringute vahelise tasakaalu vajalikkust. Traditsioonilise hoonete ja tänavate ehituse ja rekonstrueerimise kõrval on vähemalt sama olulised pakutava hariduse kvaliteet (mille tarvis on vaja senisest enam ja kõrgema sissetulekuga õpetajaid ja tugipersonali) ning tartlaste sotsiaalne kaitstud (sotsiaaltöötajate kvaliteedi ja kvantiteedi tõus jms), samuti kultuurialane tegevus. Üha jõulisemalt tõusevad esile kliimaneutraalsus, keskkonnateadlikkus ning elurikkus. Just kliimakriis ja elurikkuse säilitamine omavad lähikümnenditel maailmamajandusele kõige suuremat mõju, mis viitab, et inimtegevuse negatiivse keskkonnamõju vähendamine on hädavajalik.

✓ Netovõlakoorumus

Põhitegevuse tulemi kõrval on netovõlakoorumus teine KOFSis sätestatud finantsdistsipliini näitaja, mille puhul piirangud kehtivad nii kohaliku omavalitsuse üksuse kui ka kohaliku omavalitsuse üksuse arvestusüksuse jaoks. Põhiseaduse § 154 lg 1 keskmises olev KOV üksuse enesekorraldusõigus sisaldab õigust iseseisvalt otsustada võlakohustuste võtmise üle. Seda toetab ka Euroopa kohaliku omavalitsuse harta art 9 lg 8. Võlakohustuste võtmiseta võib mõne omavalitsusliku ülesande täitmine olla oluliselt raskem, kuid teiselt poolt mõjutab võlakohustuste võtmine kohaliku eelarve puudujäägi kujunemist.

Analüüsides ei kasutata siinkohal mitte lihtsalt laenukohustuste kogusummat, vaid nn netovõlakoorumust nagu selle defineerib KOFS. Netovõlakoorumus on võlakohustiste (võlakohustised sisaldavad kõiki laenukohustisi pluss teatavad täiendavad kohustused)²² suuruse ja likviidsete varade²³ kogusumma vahe. Võlakoorumuse arvestamisel on lähtutud netoarvestuse põhimõttest, et suuremas summas likviidsete vahendite olemasolul saaks omavalitsusüksustele võimaldada suuremas summas kohustuste võtmist. Netovõlakoorumuse arvestus tagab adekvaatsema pildi tegelikust finantsseisust, sest mõõtmise hetkel arvestatakse sellega, kas kohustuste, mille täitmise tähtaeg saabub näiteks paar päeva hiljem, tasumiseks on omavalitsusüksusel vahendid kassas või hoiustel olemas. Lisaks võimaldab likviidsete vahendite arvesse võtmine tagada, et kriitilise piiri lähedal olevad omavalitsusüksused ei kuluta laekunud raha koheselt ära, vaid jälgivad piirangutest kinnipidamiseks kulude tegemist, kassas ja hoiustel olevat raha hulka ning võlakohustuste seis.

Vastavalt KOFSi §-le 34 võib netovõlakoorumus aruandeaasta lõpul ulatuda lõppenud aruandeaasta põhitegevuse tulude ja põhitegevuse kulude kuuekordse vaheni, kuid ei tohi ületada sama aruandeaasta põhitegevuse tulude kogusummat. Kui põhitegevuse tulude ja põhitegevuse kulude kuuekordne vahe on väiksem kui 60 protsenti vastava aruandeaasta põhitegevuse tuludest, võib netovõlakoorumus ulatuda kuni 60 protsendini vastava aruandeaasta põhitegevuse tuludest. Seega on netovõlakoorumuse ülemmäär iga konkreetse kohaliku omavalitsuse üksuse puhul erinev. Maksimaalne lubatav netovõlakoorumus võib olla vahemikus 60% kuni 100% põhitegevuse tuludest, kusjuures konkreetne piir sõltub kohaliku omavalitsuse üksuse omafinantseerimisvõimekusest. Madala omafinantseerimisvõimekuse korral võib võlakoorumus olla 60% põhitegevuse tuludest. Parema omafinantseerimisvõimekusega kohaliku omavalitsuse üksustel on see näitaja kõrgem, kuid ei saa ületada põhitegevuse tulude mahtu.

²² Võlakohustistena võetakse arvesse järgmised bilansis kajastatud kohustused: 1) võetud laenu; 2) kapitalirendi- ja faktooringukohustused; 3) emitteeritud võlakirjad; 4) tasumise tähtajaks täitmata jäänud kohustused; 5) saadud toetuste tagasimakse kohustused; 6) toetusteks saadud ettemaksed; 7) toetuste andmise kohustused; 8) pikaajalised võlad tarnijatele; 9) teenuste kontsessioonikokkuleppest tekkivad kohustused; 10) muud pikaajalised kohustused, mis nõuavad tulevikus raha väljamaksmist.

²³ Raha ja raha ekvivalendid.

COVID-19 pandeemiast tingitud majanduskriisi tõttu on 60% tingimus ning 6-kordse põhitegevuse tulemi tingimus asendatud ajutiselt leebemate piirmääradega. Aastatel 2020-2024 on 60% kriteeriumi asemel 80% ning 6-kordse põhitegevuse tulemi asemel 10-kordne tulem. Aastatel 2025-2027 on nimetatud kaks piirmäära vastavalt 75% ja 9-kordne tulem (2025. a), 70% ja 8-kordne tulem (2026. a) ning 65% ja 7-kordne tulem (2027. a). Alates 2028. a kehtivas tavapäraseid piirmäärad. Erandi idee seisneb asjaolus, et olukorras, kus majandus on haavatav, peaks avalik sektor seda toetama.²⁴ Üheks kõige efektiivsemaks majanduse toetamise instrumendiks on kohalike omavalitsuste läbi mõeldult tehtavad investeeringud. Kuna eriolukorrast tingitud tulude languse olukorras viib investeeringute kasvatamine suurele eelarvedefitsiidile ja seeläbi laenukoormuse kasvule, jääks 60% piirang majandust toetavaid meetmeid takistama. Netovõlakoormuse piirmäära tõstmine on tugeva majanduskriisi tingimustes kasulik. Piirangu leevendamine annab Tartu linnale võimaluse täiendavalt mitmekümne miljoni euro ulatuses raha investeerimiseks juurde laenata. Nii EL fiskaalraamistik kui ka KOFS finantsdistsipliini tagamise meetmed kehtestati madala laenukoormuse ja kiire majanduskasvu tingimustes. Praegusel hetkel ei ole selliseid tingimusi olnud juba mitu aastat. Seega on netovõlakoormuse ülemmäära erand igati põhjendatud.

Ka Euroopa Liidu fiskaalreeglite²⁵ kehtivus on alates 23. maist 2020. a COVID-19 leviku tõttu ajutiselt peatatud. Seoses Venemaa sissetungiga Ukrainasse ja kiire inflatsiooniga on reeglite taas kehtima hakkamine kaugemale tulevikku lükkumas. Lisaks nimetatud ajutistele asjaoludele on oluliseks kaalukeeleks kliimakriis. Euroopa roheline kokkuleppe raames vastu võetud paketi *Fit for 55* kohaselt tuleb aastaks 2030 vähendada kasvuhoonegaaside netoemissiooni 1990. aastaga võrreldes vähemalt 55%. Euroopa Komisjoni hinnangul läheb rohelisele energiale üleminekuks vaja 520-575 miljardit eurot aastas. Seetõttu esineb mitmeid plaane fiskaalreeglite reformimiseks. Euroopa Parlamendi tellitud uurimus²⁶ pakkus välja nn „roheline kuldse reegli“ kehtestamise, mille kohaselt tuleks keskkonnaprojektidesse tehtavad investeeringud võlakoormusest maha arvutada. Fiskaalreeglite reformimiseks on pakutud ka võlakoormuse 60% piirangu tõstmist 90%le²⁷.

Netovõlakoormuse põhjal kohalike omavalitsuste finantspositsiooni analüüsimisel tuleb silmas pidada asjaolu, et majandusteaduses puudub konsensus, milline võlakoormus on piisavalt suur selleks, et hakata pärssima riigi (või kohaliku omavalitsuse) majanduslikku arengut. 2010. aastal peeti läbimurdeliseks Reinhart-Rogoffi uurimust, milles autorid leidsid, et kui riigi võlakoormus ületab 60% SKT-st, väheneb majanduskasv 2% ning kui võlakoormus ületab 90%, siis väheneb majanduskasv umbes poole võrra.²⁸ Tänapäeval on uurimuse järeldused aga sisuliselt ümber lükatud ning üldise arvamuse järgi sellist konkreetset võlakoormuse piiri, mille ületamisel majanduskasv langeb, ei eksisteeri.²⁹ Eelkõige Jaapani, aga ka paljude teiste arenenud riikide näited kinnitavad viimast

²⁴ Nimetatud idee tuleneb eelnevalt kirjeldatud vastutsüklilise eelarvepoliitika kontseptsioonist.

²⁵ Maastrichti lepinguga ehk Euroopa Liidu lepinguga kehtestati nn Maastrichti kriteeriumid, mis mh sisaldavad valitsemissektori võlapositsiooni reegleid: riigi aastane eelarvepuudujääk ei tohi ületada 3% SKPst ja valitsemissektori võlg ei tohi ületada 60% SKPst (reeglid tulevad Stabiilsuse ja Kasvu Paktist).

²⁶ A. Pekanov, M. Schratzenstaller. The role of fiscal rules in relation with the green economy.

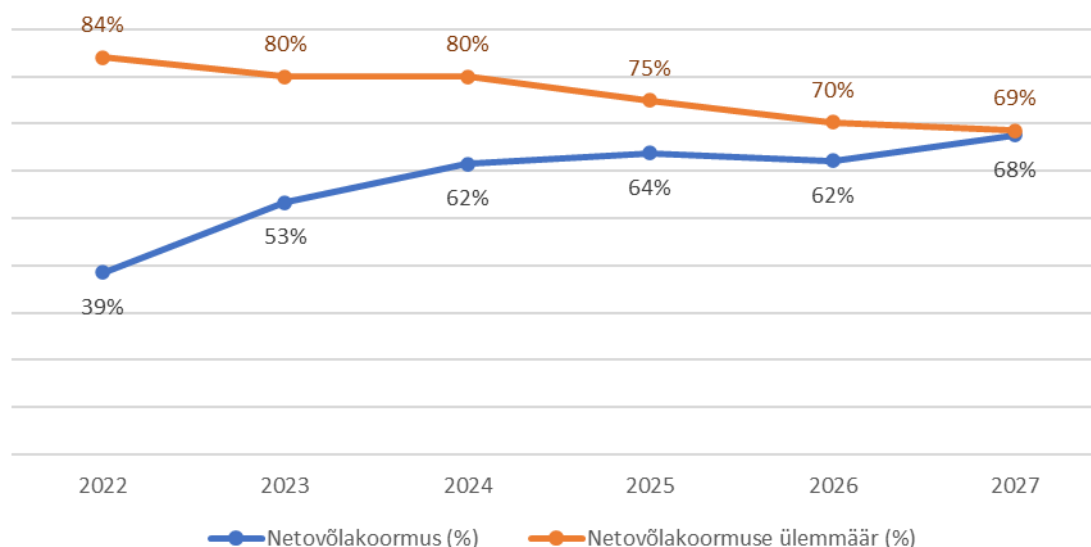
²⁷ A. Truger. Reforming EU Fiscal Rules: More Leeway, Investment Orientation and Democratic Coordination. – Intereconomics, Volume 55, 2020 · Number 5 · pp. 277–281.

²⁸ C. M. Reinhart, K. S. Rogoff, Growth in a Time of Debt. American Economic Review, 2010, kd 100, nr 2, lk 573–578.

²⁹ Vt nt T. Herndon, M. Ash, R. Pollin, Does High Public Debt Consistently Stifle Economic Growth? A Critique of Reinhart and Rogoff. Cambridge Journal of Economics, 2014, kd 38, nr 2, lk 257–279; U. Panizza, A. F. Presbitero, Public Debt and Economic Growth in Advanced Economies: A Survey. Swiss Journal of Economics and Statistics, 2013, kd 149, nr 2, lk 175–204.

järeldust.³⁰ Põhjuslik seos võla suuruse ning majanduskasvu vahel paljude analüüside põhjal eksisteerib, kuid see on teistpidine ehk madal kasv põhjustab võlakoormuse kasvu, mitte vastupidi.³¹

All toodud graafik kujutab Tartu linna netovõlakoormuse ning netovõlakoormuse ülemmäära prognoosi protsentides. Sinine joon näitab prognoositavat tegelikku NVK-d. Oranž joon näitab NVK ülemmäära.

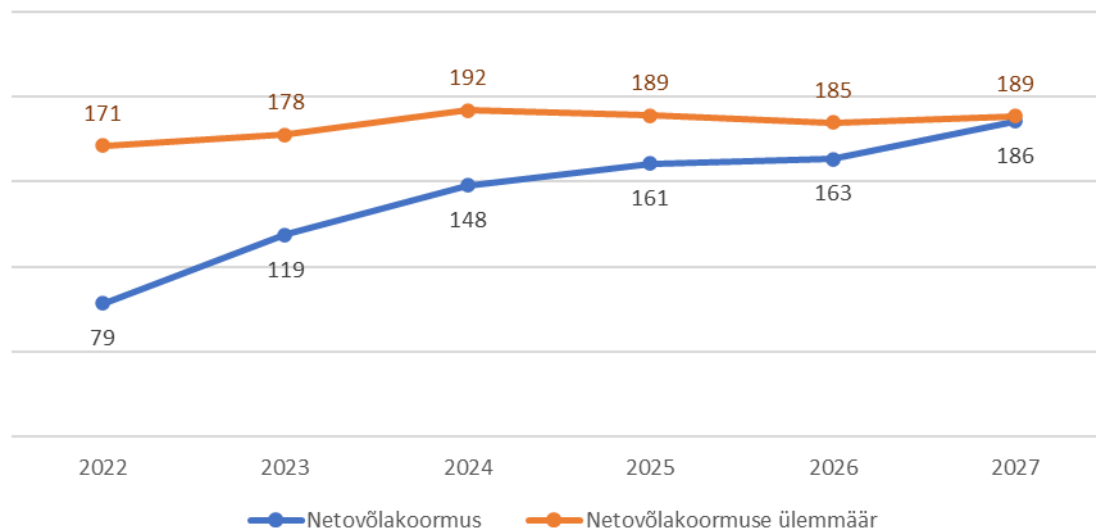
Joonis 7. Netovõlakoormus (%)

Tartu linn on seni suutnud vältida võlakoormuse kiiret kasvu. Netovõlakoormus moodustas 2022. a põhitegevuse tuludest 39% ehk 79 mln eurot. Eelarvestrateegia perioodi jooksul tõuseb netovõlakoormus 186 mln euroni, mis moodustab 68% prognoositavatest põhitegevuse tuludest. NVK tõusu põhjustab eelkõige juba eksisteeriv kõrge eelarvedefitsiit, mis eelarvestrateegia kohaselt aga ajas oluliselt väheneb. Defitsiit ja sellega koos ka NVK kasv suurenevad 2027. aastal, kuna selleks aastaks on kavandatud kõige enam investeeringuid, millest suurima osa moodustab südalinna kultuurikeskuse rajamisega alustamine.

All järgnev joonis kuvab samu näitajaid miljonites eurodes. Finantseerimistegevuse kavandamisel peab linn juba täna silmas kümnendi teist poolt. Seetõttu ei ole Tartu ka kavandanud hüppelist investeeringute kasvu. Küll on aga väga sobiv aeg teostada investeeringuid, mis hakkavad ennast lähiaastatel rahaliselt põhitegevuse kulude kokkuhoiu tõttu ära tasuma. Seetõttu on juba 2023. aastal kavas kogu tänavavalgustuses üleminek LED valgustitele ning samuti paigaldatakse päikesepaneelid linna omandis olevate hoonete katustele.

³⁰ Jaapani võlakoormus on juba ammu ületanud 200% SKTst, kuid see ei tundu majanduskasvule mõju avaldama ning turg ei ilmuta riigi kõrge võla üle vähimatki muret.

³¹ Vt nt B. Kempa, N. S. Khan, Government Debt and Economic Growth in the G7 Countries: Are There Any Causal Linkages? Applied Economics Letters, 2016, kd 23, nr 6, lk 440–443.

Joonis 8. Netovõlakoomus (mln eurodes)

Lisaks võlakohustiste mahule seab KOFS piirangud ka võlakohustiste võtmise eesmärgile. Kohaliku omavalitsuse üksus võib võtta laenu, emiteerida võlakirju, võtta kapitalirendi- ja faktooringukohustusi ning kohustusi teenuste kontsessioonikokkulepete alusel: 1) investeringuteks; 2) põhivara soetuseks antavaks sihtfinantseerimiseks; 3) osaluste, aktsiate, osade ja muude omakapitaliinstrumentide omandamiseks; 4) olemasolevate võlakohustiste täitmiseks; ja 5) laenude andmiseks. Tartu linn kavandab eelarvestrateegias laenata ainult investeerimiseks ning võlakohustiste refinantseerimiseks.

4.5. Sissetulekud

Tartu linna sissetulekud jagunevad KOFSi alusel põhitegevuse tuludeks ning investeerimistegevuse eelarveossa kuuluvateks põhivara soetuseks, põhivara soetuseks antavaks sihtfinantseerimiseks ja finantstuludeks. Sissetulekud tulevad eelkõige maksudest, seejärel toetustest ning väiksemal määral teenuste müügist, vara müügist ja muudest tuludest. Riigieelarvest eraldatud riiklike maksutulude (tulumaks ja maamaks) ning tasandus- ja toetusfondi ühtne eesmärk on tagada kohalikele omavalitsustele piisavad vahendid kohalike elu küsimuste üle iseseisvalt seaduste alusel otsustamiseks. Seadusega kohalikule omavalitsusele pandud riiklike kohustustega seotud kulud kaetakse riigieelarvest. Kaasaegse demokraatliku riigikorralduse nurgakiviks on subsidiaarsusprintsiip, mis tähendab, et ülesandeid tuleb täita elanikule võimalikult lähedal asuval avaliku halduse tasandil.

4.5.1. Põhitegevuse tulud

Põhitegevuse tulud on käesolevas eelarvestrateegias prognoositud makromajanduslike põhinäitajate alusel (vt alapeatükk 4.4). Sõjapõgenike mõjuga linna sissetulekule ei ole arvestatud, kuna mõju Tartu tööturule ei ole usaldusväärselt prognoositav.

Kõige rohkem sissetulekuid laekub **maksudest**. Eesti maksusüsteem koosneb riiklikest ja kohalikest maksudest. Riiklikest maksudest laekuvad kohalike omavalitsuste eelarvesse füüsilise isiku tulumaks ja maamaks. Tartu linnas kehtivateks kohalikeks maksudeks on reklaamimaks, teede ja tänavate sulgemise maks ning parkimistasu. Kohalike maksude seadus näeb ette lisaks nimetatutele veel kolme võimalikku kohalikku maksu (mootorsõidukimaks, loomapidamismaks ja lõbustusmaks), mida Tartus ei ole rakendatud. Just nimetatud kolme kohaliku maksu kehtestamine Tartu linna poolt on eeskätt põhjendatud asjaoluga, et need on seotud linna infrastruktuuri kasutamisega, mis tähendab, et maksu

objekt on kohaliku iseloomuga ning maksumaksjale on tunnetatav ka konkreetne majanduslik kasu, mida maksu maksmine talle annab.

Tulumaksu laekumine sõltub tööturu muutustest, mistõttu on see prognoositud hõive ja palgataseme prognoosi alusel. Lähtutud on eeldusest, et vastavalt tulumaksuseaduse muutmise eelnõule eraldatakse residendist füüsiliste isikute makstud tulumaksust maksumaksja elukohajärgsele kohaliku omavalitsuse üksusele 2,5% riiklikust pensionist ja 11,89% töötasust jm analoogilisest tulust, arvestamata tulumaksuseaduse 4. peatükis sätestatud mahaarvamisi. Rahandusministeeriumis on välja töötamisel täiendav tulumaksuseaduse muudatus, millega KOV üksustele hakkab laekuma teatud osa juriidilise isiku tulumaksust. Muudatuse täpne sisu on veel lahtine, kuid eelarvestrateegias on arvestatud Rahandusministeeriumi esialgsete arvutustega.

Maamaks on riiklik maks, kuid maamaksuseaduse § 6 kohaselt laekub maamaks omavalitsusüksuse eelarvesse. Maksuhaldur on siiski MTA ning KOV üksuse pädevus piirdub maa hindamise ja maksumäära kehtestamisega seaduses antud vahemikku arvestades. 2022. aasta sügisel korraldas Maaamet maade hindamise, mille tulemusel tõusis Tartu linnas maksustamishind 2001. aasta korralise hindamisega võrreldes keskmiselt 14,5 korda. Uued tulemused hakkavad kehtima alates 2024. a algusest. Võrreldes senisega alanevad maamaksu maksimaalsed määrad alates 2024. a 2,5–5 korda, et vältida maamaksu liiga suureks muutumist tulevikus. Keskmisest kiiremini tõusnud hinnaga maadel liiga kiire maamaksu tõusu vältimiseks on 2024. aastaks seatud 10% suurune piir sellele, kui palju saab maamaks igal aastal tõusta. Alates 2025. aastast kaob 10% piirang vastavalt Vabariigi Valitsuse uue koalitsiooni (edaspidi valitsuskoalitsioon) plaanidele. Tartu linn ei kavatse alates 2025. aastast rakendada maamaksu tõusu maksimaalses ulatuses ning eelarvestrateegias jõutakse maksimaalsete määrade kehtestamiseni viie aastaga. Vabariigi valitsuskoalitsioon kavatseb tühistada ka kodualuse maa maksuvabastuse³², kuid Tartu linn eelarvestrateegia kohaselt kodualuse maa omanikelt jätkuvalt maa maksu ei küsita.

Uusi kohalikke makse eelarvestrateegia perioodil eelduslikult ei kehtestata. Eesti on ainus EL liikmesriik, kus pole inimeste transpordieelistuste kujundamiseks kehtestatud mootorsõidukimaksu. Eesti uus valitsuskoalitsioon kavandab automaksu kehtestamist riikliku maksuna, mis hakkaks laekuma riigieelarvesse, mis tähendaks mootorsõidukimaksu kaotamist kohalike maksude seadusest.

Reklaamimaksu laekumine suureneb 2024. a, mil kaotatakse reklaami paigaldamise asukohast lähtuvad erinevad reklaamimaksu määrad. Uueks määraks on reklaamipinna 1 m² eest 55 senti ööpäevas ja digitaalse reklaamipinna puhul 1 euro ja 10 senti ööpäevas.

Maksude järel on teiseks suuremaks tulullikaks **toetused**. Enamik toetusi saadakse riigieelarvest kas tasandusfondist, toetusfondist või juhtumipõhiselt konkreetse tegevuse või investeeringu toetamiseks. Tasandusfondi eesmärk on ühtlustada vahendite kasutamise tingimusi määramata kohaliku omavalitsuse üksuste ülesannete täitmise võimalusi. Tasandusfondi jaotamisel võetakse aluseks kohaliku omavalitsuse üksusele laekuv tulumaks ja maamaks, kohaliku omavalitsuse üksuse elanike arv ja muud kohaliku omavalitsuse üksuse erisused. Tasandusfondi eraldised Tartu linnale vähenevad ning senise tasandusfondi valemi kehtivuse jätkudes linn alates 2024. a enam tasandusfondist raha ei saa.

Toetusfond on kohaliku omavalitsuse üksustele seaduses määratud sihtotstarbel ja tingimustel kasutamiseks või riigieelarves määratud sihtotstarbel antav toetus, mida jaotatakse ainult arvnäitajate alusel. Toetusfondi jaotamise aluseks olevad arvnäitajad ja nende arvestamise alused sätestatakse seadusega. Arvnäitajate väärtused, samuti toetusfondi suurus ja sellesse kuuluvad toetuste liigid määratakse riigieelarvega. Toetusfondi vahendid on ette nähtud üldhariduse andmiseks (õpetajate ja

³² Maksuvabastus koduomanikele on kuni 0,15 ha ulatuses.

koolijuhtide tööjõukulud, õppevahendid, koolilõuna jne), huvihariduse ja huvitegevuse toetuseks, koolieelsete lasteasutuste õpetajate tööjõukulude toetuseks, toimetulekutoetuse maksmise kulude hüvitamiseks, suure hooldus- ja abivajadusega lapsele abi osutamise toetuseks, rahvastikutoimingute kulude hüvitamiseks ning kohalike teede hoiu toetuseks. Toetusfondi vahendite muutus on prognoositud THI alusel, tööjõukuludeks eraldatavad vahendid prognoositava palgataseme muutuse alusel.

Vabariigi Valitsus otsustas 2017. a kaotada aastaks 2021 enamikult omavalitsuste toetusfondi toetustelt nende kasutamist piirav sihtotstarve. Euroopa kohaliku omavalitsuse harta põhimõtetest tuleneva muudatuse tulemusena laekuks senised toetusfondi vahendid edaspidi kohalike omavalitsuste tulubaasi, mis eelkõige tähendaks kohalike omavalitsuste osakaalu suurendamist füüsilise isiku tulumaksu laekumises. Eelarvestrateegia koostamise hetkeks on muudatus teostamata ning selle tegemise aja ja täpse viisi osas puudub selgus. Eelarvestrateegias on eeldatud senise omavalitsuste finantseerimise korra jätkumist.

Juhtumipõhised toetused antakse vastava lepinguga. Nende kasv on prognoositud THI alusel.

Rahaliselt suurimaks tuluallikaks, mida kohalikud omavalitsused saavad ise täielikult kujundada, on **tulud kaupade ja teenuste müügist**. Põhiliselt kuuluvad siia tulud asutuste majandustegevusest. Alljärgnevas tabelis toodud tegevusala³³ põhineb üksuse põhitegevusalal, millega tulu saamine on seotud (näiteks kui haridusasutus saab tulu õpilaste toitlustamisest, siis klassifitseeritakse see tuluna haridusalasest tegevusest). Tulud haridusalasest tegevusest moodustavad kaks kolmandikku majandustegevuse tuludest. Tulud kaupade ja teenuste müügist on kavandatud THI alusel, arvestades teatud erandeid. Põhiline erand tuleneb asjaolust, et Eesti Reformierakonna, Isamaa Erakonna ja Sotsiaaldemokraatliku Erakonna koalitsioonileping Tartu linna juhtimiseks aastatel 2021–2025 näeb ette, et järgneval neljal aastal lasteaia kohatasu ei tõuse.

Tabel 6. Põhitegevuse tulud

	2024	2025	2026	2027
Põhitegevuse tulud kokku	240 075 000	251 989 000	263 116 000	274 958 000
Maksud	140 883 000	149 090 000	157 049 000	165 438 000
Tulumaks	136 508 000	143 600 000	149 928 000	155 870 000
Maamaks	2 136 000	3 204 000	4 806 000	7 209 000
Reklaamimaks	848 000	866 000	877 000	894 000
Teede ja tänavate sulgemise maks	155 000	158 000	160 000	163 000
Parkimistasu	1 236 000	1 262 000	1 278 000	1 302 000
Kaupade ja teenuste müük	25 429 000	25 952 000	26 282 000	26 770 000
Riigilõivud	147 000	150 000	152 000	155 000
Tulud majandustegevusest	20 645 000	21 080 000	21 354 000	21 759 000
haridusalasest tegevusest	12 229 000	12 486 000	12 648 000	12 888 000
kultuuri- ja kunstialasest tegevusest	360 000	368 000	373 000	380 000
tulud spordi- ja puhkealasest tegevusest	1 172 000	1 197 000	1 213 000	1 236 000
tulud sotsiaalsuhtlusalasest tegevusest	2 332 000	2 381 000	2 412 000	2 458 000
tulud keskkonnakaitsealasest tegevusest	78 000	80 000	81 000	83 000
tulud üldvalitsemisest	21 000	21 000	21 000	21 000
tulud transpordialasest tegevusest	4 429 000	4 522 000	4 581 000	4 668 000
tulu muudelt majandusaladelt	24 000	25 000	25 000	25 000
Üür ja rent	3 818 000	3 898 000	3 949 000	4 024 000

³³ Majandustegevusest saadavad tulud on liigitatud erinevate valitsemisfunktsioonide järgi COFOGi (Classification of the Function of Government) klassifikaatori alusel. COFOG võimaldab saada ajalist ülevaadet linna eri funktsioonide tulude ja kulude suundumustest.

	2024	2025	2026	2027
Õiguste müük	576 000	576 000	576 000	576 000
Muu toodete ja teenuste müük	243 000	248 000	251 000	256 000
Saadavad toetused tegevuskuludeks	73 009 000	76 178 000	79 006 000	81 956 000
Saadav tegevustoetus	67 859 000	70 920 000	73 680 000	76 529 000
tasandusfond (lg 1)	300 000	0	0	0
toetusfond (lg 2)	54 002 000	56 900 000	59 199 000	61 550 000
tegevustoetus	13 557 000	14 020 000	14 481 000	14 979 000
Saadav sihtfinantseerimine tegevuskuludeks	5 150 000	5 258 000	5 326 000	5 427 000
Muud tegevustulud	754 000	769 000	779 000	794 000
Laekumised vee erikasutusest	206 000	210 000	213 000	217 000
Trahvid	536 000	547 000	554 000	565 000
Muud eespool nimetatud tulud	12 000	12 000	12 000	12 000

4.5.2. Sissetulekud investeerimistegevusest.

Lisaks ülaltoodud põhitegevuse tuludele laekuvad Tartu linna eelarvesse ka sissetulekud investeerimistegevusest. Põhi- ja investeerimistegevuse eristamine annab selge ülevaate investeerimissuutlikkusest ja laenude võtmise võimekusest ning parandab eelarve läbipaistvust. Tartu linna investeerimistegevuse tulud on:

- Varade müük – põhiliselt kinnisvarainvesteeringute,³⁴ aga ka muu maa ja korterite müügitulu. Põhivara müügist saadava tulu hüppeline kasv on kavandatud 2026. a, kuna linn planeerib seda kasutada kultuurikeskuse ehituse osalise katteallikana. Aastatel 2024-2025. on seoses Tüve tn munitsipaalmaja rajamisega kavas munitsipaalorterite müük.
- Finantstulud - linna kontsernikonto vahendeid paigutatakse vastavalt võimalustele tähtajalistesse deposiitidesse, samuti teenib linn intresse kontsernikonto üleöödeposiitidelt. Dividende ei ole kavandatud.
- Põhivara soetuseks saadav sihtfinantseerimine ehk investeerimiseks saadud toetus. Toetuste põhiallikaks on EL struktuuritoetuse meetmed.³⁵
 - Euroopa Liidu struktuuri- ja investeerimisfondide toetuste maht oli 2014–2020 programiperioodil kuni 4,4 miljardit eurot. Kuna Eesti majandus on viimastel aastatel võrreldes Euroopa Liidu keskmisega kasvanud, siis alanud 2021+ perioodil väheneb ka eraldatavate vahendite maht (Eesti ei kuulu enam nn. vähemarenenud riikide gruppi). EL 2021–2027 programiperioodi vahendite maht on ca 3,37 miljardit eurot (millele lisandub läbi taaste- ja vastupidavusrahatu ja kriisiabi täiendavalt 1,2 miljardit).
 - Toetuste kasutamisel on kuus eesmärki: Nutikam Eesti, Rohelisem Eesti, Ühendatum Eesti, Sotsiaalsem Eesti, Inimestele lähedasem Eesti ja Õiglane üleminek. Euroopa Liidu vaatest on suuresti prioriteetsed valdkonnad kõikvõimalikud keskkonnateemad ja digilahendused. Rohkem suunatakse vahendeid nutikatele lahendustele, säästlikkusele ja ka kohalike avalike teenuste arendamisele.
 - Suure väljakutsena saab olema meede „Põhikoolivõrgu jätkuv rekonstrueerimine“, kuhu Tartu jaoks eraldi vahendeid ei plaanita (lõppenud perioodil sai Tartu linn 8 mln eurot). Lõplikult ei

³⁴ Kinnisvarainvesteering on kinnisvaraobjekt (maa või hoone või mõlemad), mida linn hoiab tulu teenimise (renditulu või väärtuse kasv), mitte halduseesmärgil.

³⁵ EL ühtekuuluvuspoliitika fondide ehk struktuurifondide vahendid laekuvad ka põhitegevuse eelarveossa.

ole veel teada ka, mis mahus / tegevustes avaneb Tartu jaoks oluline „Linnaliste meede“, mille kaudu sai linn toetust 11-le projektile (12,3 mln eurot), kuhu peamiselt olid kaasatud investeeringud lasteaedadesse ja kergliiklusteedesse. Seda enam on põhjust seatud arengueesmärkide täitmiseks leida võimalusi teistest Euroopa meetmetest (InterReg, Urbact, Horizon jne). Tartu linna vastustada olev hoonete bilanss on ca 440 tuh m². Hoonete energiatõhususmeetmed peavad vaatamata suurele omaosalusele olema jätkuvalt prioriteediks. Teatavasti on väljatöötamisel ka EL direktiiv, mille järgi peavad avaliku sektori hooned olema aastaks 2027 F klassi ja 2030ks juba E klassi väärilised.

Ülaltoodutest on suurima rahalise mõjuga põhivara soetuseks saadud sihtfinantseerimine. Täpsemad investeerimistegevuse tulude numbrid on esitatud p 4.4. alguses olevas tabelis. Investeerimisobjektidest on ülevaade punktis 4.6.2.

4.6. Väljaminekud

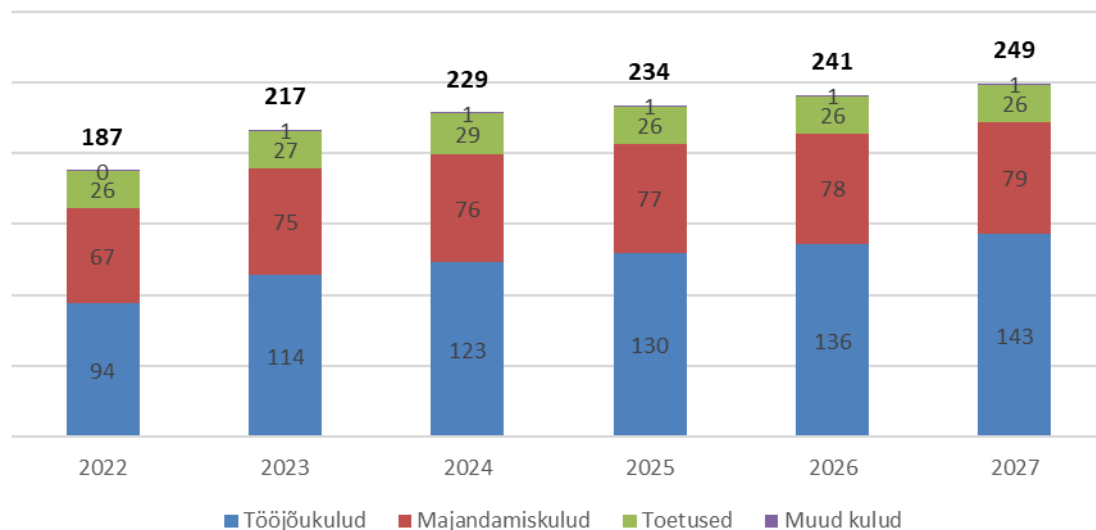
Väljaminekud on põhitegevuse kulud, põhivara soetus, põhivara soetuseks antav sihtfinantseerimine ning finantskulud. Väljaminekute prioriseerimisel on aluseks arengukava II osas sätestatud strateegilised eesmärgid ja III osas esitatud tegevused arvestades seejuures arengukava I osas toodud oluliste väljakutsetega. Väljaminekud jagunevad põhitegevuse kuludeks ja investeerimistegevuse väljaminekuteks.

4.6.1. Põhitegevuse kulud

Eelarvestrateegia üheks finantseesmärgiks on linna omafinantseerimise võimekuse suurendamine, et teostada lähiaastatele planeeritud investeerimisplaan. Selleks on vaja parandada eelarvepositsiooni, mis omakorda peab olulises osas tulenema põhitegevuse tulemi kasvust. Et linna kulud on viimaste aastatega oluliselt kasvanud, siis on vajalik hoida põhitegevuse kulude kasvutempo põhitegevuse tulude omast madalamana.

Majandamiskulude kasv on enamjaolt prognoositud THI alusel. Põhitegevuse kulude kasvu tingivad otseselt ka paljud investeeringud. Näiteks seoses uute kergliiklusteedega suurenevad puhastusalad ja lumeveo mahud, uute haridushoonete ehitamine või olemasolevate pindala suurendamine tõstab aga hoonete ülalpidamiskulusid. Toetuste mahu muutus on seotud kultuuripealinnaga seonduvate tegevustega.

Avaliku sektori tööjõukulude kavandamisel juhindub Tartu linn Euroopa kohaliku omavalitsuse harta põhimõtetest ning linnavalitsuse teenistujate ja sarnast tööd tegevate inimeste keskmise palgataseme võrdlusest. Harta artikkel 6 sätestab: „Kohalike omavalitsuste töötajate töötingimused peavad olema tasemel, mis võimaldab palgata kõrge kvalifikatsiooniga personali isikuomaduste ja kompetentsuse alusel. Selleks tuleb tagada piisavad väljaõppevõimalused, palk ja ametialase edutamise väljavaated.“ Tartu Linnavalitsus soovib viia teenistujate palgataseme võimalikult lähedale sarnaseid tööülesandeid täitvate isikute töötasu Eesti mediaanile. Avaliku sektori palgakasv on oluline tagamaks töötajate kompetentsuse ning sellest lähtuvalt avalike teenuste efektiivsuse ja kõrge kvaliteedi. Tööjõukulude kasv on kavandatud prognoositava Eesti keskmise palgakasvu alusel, mis on keskmiselt 4,6% aastas. Arvestatud on haridustöötajate palkade keskmisest suurema palgatõusuga. Tulenevalt Eesti Ametiühingute Keskliidu ja Eesti Tööandjate Keskliidu kokkuleppest kasvab keskmisest kiiremini ka alampalk, tõustes nelja aastaga 50%-ni keskmisest palgast ehk ligi 1100-1200 euroni.

Joonis 9. Põhitegevuse kulud

Järgnevalt on esitatud põhieesmärgid ja -tegevused linnaelu valdkondade (kooli- ja teadmuslinn, nutikas ettevõtluslinn, inspireeriva elukeskkonnaga linn, hooliv linn ja loov linn) kaupa. Lisaks nimetatud valdkondadele on majanduspoliitiliste otsuste tegemiseks kasuliku statistika jaoks vajalik veel täiendav liigitus erinevate valitsemisfunktsioonide järgi. Iga-aastase eelarve koostamisel ei lähtuta mitte ülal nimetatud arengukavas kasutatavast liigitusest, vaid valitsemisfunktsioonide klassifikaatorist COFOG (Classification of the Function of Government).³⁶ Alljärgnevalt on iga arengukavas kasutatava linnaelu valdkonna juurde lisatud sellele *põhiliselt* vastav eelarves kasutatav COFOG-i valdkond.

Kooli- ja teadmuslinn. Jätakuvalt on prioriteediks haridus. Haridusasutuste tööjõukulu moodustab üle kolmveerandi linna tööjõukulust. Kooliõpetajate palgaraha ning suurem osa direktorite, õppealajuhatajate ja tugispetsialistide tööjõukulust tuleb riigieelarvest toetusfondist, linna omavahenditest rahastatakse abipersonali tööjõukulud ning kulud, mida toetusfondi eraldised ei kata. Koolidirektorite ja õppejuhtide tööjõukulud rahastatakse võrdselt riigi toetusfondi ja kohaliku omavalitsuse eelarvest. Lasteaegade õpetajate tööjõukulu rahastavad kohalikud omavalitsused. Lasteaiaõpetaja töötasu on kavandatud hoida 90% ning magistrikraadiga või sellega võrdsustatud tasemega lasteaiaõpetaja töötasu 100% tasemel üldhariduskooli õpetaja töötasu alammäärast. Vastavalt Vabariigi Valitsuse 06.02.2015. a määruse nr 16 „Riigieelarve seaduses kohaliku omavalitsuse üksustele määratud toetusfondi vahendite jaotamise ja kasutamise tingimused ja kord“ § 1² lg 3 p-le 3 saab linn seetõttu riigieelarvest koolieelsete lasteasutuste õpetajate tööjõukulude toetust. Tugispetsialistide (logopeedid, sotsiaalpedagoogid, psühholoogid) ja eripedagoogide töötasu on sõltuvuses õpetajate palga alammäärast. Õpetaja abide ning munitsipaalhoidude lapsehoidjate puhul arvestatakse planeerimisel ja kollektiivlepingus töötasu alammäära ja õpetajate alampalga muutusega. Konkurentsivõimeline palgatase haridusasutustes aitab saavutada „Kooli- ja teadmuslinna“ strateegilist eesmärki tuua ja säilitada haridus- ja teadusasutustes väga head pedagoogid ja

³⁶ COFOG on rahvusvaheline valitsemisfunktsioonide klassifikaator, mis on välja arendatud Majandusliku Koostöö ja Arengu Organisatsioonis (OECD – Organisation for Economic Cooperation and Development) ning on kinnitatud standardina rahvamajanduse arvepidamises. COFOG-i järgi jaotatakse valitsemisfunktsioonid kümnesse osasse: 01 – üldised valitsemissektori teenused, 02 – riigikaitse (Tartus vastavad tegevused puuduvad), 03 – avalik kord ja julgeolek, 04 – majandus, 05 – keskkonnakaitse, 06 – elamu- ja kommunaalmajandus, 07 – tervishoid, 08 – vaba aeg, kultuur, religioon, 09 – haridus, 10 – sotsiaalne kaitse.

tugispetsialistid. Samuti on konkurentsivõimeline õpetajate töötasu oluline ka Tartu linna hallatavates huvikoolides.

Eelarvestrateegia perioodil püsib õpilaste arv stabiilsena, mille tõttu pearahapõhiste komponentide olulist suurenemist ega vähenemist ei toimu. Ukraina sõjapõgenikke on linna haridusasutustes ligi 600. Kuna sõjapõgenike arv tulevikus ei ole usaldusväärselt prognoositav, ei ole sõjapõgenike mõjuga eelarvestrateegias arvestatud.

Vastavalt eestikeelse hariduse tegevuskavale lähendatakse eesti- ja venekeelsete noorte ning laste haridusradasid, viies kõik haridusasutused järk-järgult nelja aasta jooksul üle eestikeelsele õppele. Eesmärgi saavutamiseks on koostatud tegevus- ja ajakava, arvestades HEV laste spetsiifikaga ja koostööd tehakse koolide, lapsevanemate ja ekspertidega (Tartu Ülikool, Haridus- ja Teadusministeerium, Integratsiooni Sihtasutus jt). Tegevuskava suurem eesmärk on sotsiaalne lõimetus, mida on võimalik hinnata koolidevahelise ja haridusastmete vahelise liikuvusega. Tegevuskava annab suunised ja mõõdikud aastateks 2022-2025. Tegevuskava koostamisel on aluseks võetud riigi pikaajalise arengustrateegia “Eesti 2035”, “Haridusvaldkonna arengukava 2021-2035”, Haridus- ja Teadusministeeriumi eestikeelse hariduse tegevuskava, Tartu linna arengukava aastateks 2018–2025, Keelekümblusstrateegia 2021-2026 (töödokument), Integratsiooni Monitooring 2020, statistilised andmed Eesti Hariduse Infosüsteemist (edaspidi EHIS), Eesti Integratsiooni Monitooring 2020, Eesti Reformierakonna, Isamaa Erakonna ja Sotsiaaldemokraatliku Erakonna koalitsioonileping Tartu linna juhtimiseks aastatel 2021-2025, Tartu Annelinna Gümnaasiumi ja Tartu Aleksander Puškini koolide, samuti Tartu Lasteaed Annike, Tartu Lasteaed Kelluke ja Tartu Lasteaed Mõmmik tegevuskavad. Eestikeelse hariduse tegevuskava prognoositav rahastus on esitatud alljärgnevas tabelis.

Tabel 7. Eestikeelse hariduse tegevuskava maksumus

Kululiik	Asutuse liik	2022	2023	2024	2025	2026
tööjõu- kulud	kool	34 010	109 170	116 820	124 990	133 740
	lasteaed	41 560	133 430	142 780	152 770	163 470
	kokku	75 570	242 600	259 600	277 760	297 210
tegevuskulud	kool	44 510	34 660	34 660	34 660	34 660
	lasteaed	20 490	15 490	15 490	15 490	15 490
	kokku	65 000	50 150	50 150	50 150	50 150
kulud kokku	kool	78 520	143 830	151 480	159 650	168 400
	lasteaed	62 050	148 920	158 270	168 260	178 960
	kokku	140 570	292 750	309 750	327 910	347 360

Lisaks eestikeelsele haridusele üleminekule alushariduses ja üldhariduses, on oluline eestikeelsele õppele üleminek ka mitteformaalõppes (sh huvihariduses) nii Tartu linna munitsipaalasutustes kui ka Tartu linna eraõiguslike koostööpartnerite seas. Mitteformaalõpe toetab olulisel määral noorte lõimumist ja eesti keele omandamist ning seetõttu on oluline ka huvikoolides viia õpet läbi eesti keeles.

Loova linna valdkonnas seonduvad olulisimad tegevused kultuuripealinna ja selle jätkutegevuste väljatöötamisega ning kultuuri- ja sporditöötajatele konkurentsivõimelise palgasüsteemi loomisega.

Tartu valiti 2024. a Euroopa kultuuripealinnaks. Selline suur tunnustus aitab kahtlemata suurendada Tartu ning koos linnaga kandideeriva Lõuna-Eesti kohalike omavalitsusüksuste rahvusvahelist tuntust ning toetada „Tartu 2030“ arengustrateegias esitatud eesmärke ning strateegilisi tegevussuundi. Euroopa kultuuripealinn on üks Euroopa Liidu hinnatumaid kultuuriprojekte ning igal aastal kannab kultuuripealinna tiitlit kaks, vahel kolm linna Euroopa eri riikidest. Tartu viib aastatel 2019-2026 ellu

rahvusvahelisele žüriile välja pakutud Euroopa kultuuripealinna tegevuskava. 2023-2027. aastal on kavandatud kultuuripealinna projekti kulude maht ligi 18,5 mln eurot, millest 7,3 mln eurot panustab toetusena Tartu linn. Välisrahastus on planeeritud nii riigilt, teistelt projektis osalevatelt Lõuna-Eesti kohalikest omavalitsustelt, EL-ist kui ka erasektorist.

Tabel 8. Tartu 2024 kultuuripealinn eelarve

Aasta	„Tartu 2024“ eelarve	Tartu linna osalus
2023	5 850 000	2 000 000
2024	11 200 000	4 400 000
2025	1 180 000	800 000
2026	340 000	140 000

Euroopa kultuuripealinnana 2024 otsib Tartu vastuseid küsimusele: mida saavad väikesed linnad ja kogukonnad teha selleks, et tagada inimkonna ellujäämine Maal. 21. sajandi suurim väljakutse on inimese tekitatud keskkonnakahju pidurdamine ja leevendamine. Kultuuripealinna projekti raames pööratakse suurt tähelepanu loodusharidusele, linnaaiandusele, pargialade ja linnalooduse ümberkujundamisele üldisemalt. Taaskasutus, liigirikkuse edendamine linnaruumis, keskkonnasäästlik ettevõtetus, säästlik toidukasutus on teemad, mis puudutavad otsesemalt või kaudsemalt kõiki linlasi. Kultuuripealinna projektid on oma sisu järgi jaotatud nelja programmiliini vahel: Elu ja Keskkond, Inimene ja Oskused, Omapära ja Euroopa, Teadus ja Tehnoloogia.

Euroopa Kultuuripealinna protsessi kulminatsiooniks on 2024. aasta, kuid pärast seda jätkuvad hoo sisse saanud arendustegevused, et kinnistada "Tartu 2024" pärandit. Jätkutegevuste kava töötatakse välja 2023. aasta lõpuks ning see hõlmab nii võimestustegevusi kui avalikkusele suunatud väljundeid.

Hooliva linna eesmärkide saavutamiseks on kavas tõsta hooldustöötajate töötasu, et olla sektoris konkurentsivõimeline sarnaste töökohtade palgatasemega. Linn panustab üldhooldus- ja koduteenuse kaasajastamise ja kättesaadavuse parandamisse.

Tartu linn on edukalt rakendanud hoolduskoordinatsiooni inimesekeskset praktikat ja selle jätkuvaks kasutamiseks on vajalik edaspidigi rahastada hoolduskoordinaatorite töökohti. Sellega panustatakse vajadusest lähtuvate ning kvaliteetsete sotsiaalhoolekande ja tervishoiuteenuste olemasolusse toetamaks eesmärki, mille kohaselt elavad Tartus terved, rõõmsad, sotsiaalselt aktiivsed ja hästi toime tulevad inimesed.

Sotsiaalvaldkonnas on üle-eestiline suund arendada ennetustegevusi, milliste arendamisse panustab ka Tartu linn. Jätkatakse erinevatele sihtgruppidele suunatud tervise ja sotsiaalseid riske ennetavate, sh keskkonnateadlikkuse kasvatamise, vigastuste ennetamise, liikumisharjumuste kujundamise, koduohutuse teadlikkuse tõstmise jm tegevuste pakkumist.

Teenuste ja tegevuste, mis on eelneval perioodil olnud rahastatud Euroopa tõukefondidest, rahastamist jätkatakse linna eelarvest. Tõukefondide vahenditest on osaliselt olnud rahastatud eluruumide kohandamine, erivajadusega laste tugiteenuste osutamine, hoolduskoordinatsiooni mudeli rakendamine jms.

Üks osa hooliva linna olemusest on läbi ennetustegevuse eluvaldkondade koostöömimise ja tõrjutud tartlaste kaasamine kogukonnaellu. Noorte puhul on sellele keskendunud ka Tartu linna noorsootöövaldkond. Kui siiani tegeleti peamiselt kutsuva noorsootööga, siis uute praktikate kohaselt, tuleb suunata fookus otsivale noorsootööle ja sekkuma noorte huve arvestades seal, kus noored paiknevad. Otsiv noorsootöö, mille eesmärk on pakkuda noortele alternatiivseid tegevusi keskkonnas,

kus nad ise tunnevad ennast turvaliselt, vajab süstemaatilisemat lähenemist ning sealjuures spetsialistide arvu tõusu, et vastavaid teenused saaks ellu viia.

Inspireeriva elukeskkonnaga linna valdkonnas on oluline suund keskkonnakaitsele. Keskkonnakaitse kulud on kavandatud linna elukeskkonna parandamiseks ning Euroopa rohelises kokkuleppes, EL elurikkuse strateegias, loodus- ja linnudirektiivis, looduse taastamise määruses, ÜRO kliimamuutuste raamkonventsioonis, „Eesmärk 55-s“, Pariisi kokkuleppes, Eesti keskkonnastrateegias, missioonis „Kliimaneutraalsed ja arukad linnad“, Tartu linna energia- ja kliimakavas, linna arengukavas jm olulistest kavades sätestatud eesmärkide saavutamiseks.

Hea ja tervisliku elukeskkonna saavutamiseks on vajalik:

- luua keskkonnahoidlikum linnakeskkond;
- pidurdada kliimamuutusi, mh vähendades süsihappegaasi heitkogust;
- suurendada taastuenergia osakaalu;
- parandada energiatõhusust;
- väärtustada ja arendada haljasalasid ja parke;
- parandada linna ökosüsteeme või vähemalt peatada nende halvenemine;
- rakendada elurikkust³⁷ soosivaid rohealade hoolduspraktikaid;
- luua ühendused rohealade vahel;
- jätkata avalike mänguväljakute ja tervislikku liikumist ning sportimist soodustavate paikade võrgustiku väljaarendamist;
- toetada elanike ja asumiseltside energia- ja keskkonnavalgatusi, sh nutikaid energiasäästu võtteid, ringlusmajandust (nt jäätmed, taaskasutus) ja liikuvuslahendusi;
- soodustada säilienõtket majanduskasvu ja keskkonnateadlike töökohtade loomist;
- suurendada tartlaste keskkonna- ja energiateadlikkust ning toetada loodushoidlikku käitumist soosivaid tegevusi.

Tartu on valitud Euroopa komisjoni missiooni „100 kliimaneutraalset ja tarka linna aastaks 2030“ (vt lähemalt punktist 4.6.2). Lisaks järgmises alapunktis käsitletavatele investeeringutele kavandatakse ka mitmeid nõrkeid tegevusi nagu näiteks elanike keskkonnateadlikkuse tõstmine ja planeerimisalased tegevused. Ambitsioonika eesmärgi elluviimiseks on täpsemad eesmärgid ja tegevused kavandatud projektis „Tartu0“. Projekti „ACClimate“ käigus töötatakse välja planeerimislahendus, millega kujundada kliimaneutraalseid ja kliimamuutustega kohanevaid linnasid.

Kliimaeesmärkide saavutamiseks kavandatakse CO₂ vaba rohevesiniku kasutamist, mis toetab üleminekut puhtale energiale. Selleks on partnerina ühinenud konsortsiumiga Eesti Vesinikuorg³⁸. Katsetatakse roheline vesinik väärtusahela tehnoloogiad, rajatakse päikeseenergial põhinev rohevesiniku tootmine Tartus ning vesiniku tankla, piloteeritakse vesinikkütusel töötavat bussi. Projekt „H2Value“ kestab 2025. aastani.

Selleks, et saavutada 2025. aastal 55% jäätmete taaskasutusmäär on ELi ringmajanduse tegevuskavas välja toodud eesmärk tõsta näiteks ringlussevõetud plasti määr tänaselt 5-7%-lt 30%-le. Kolm peamist projektis „TREASoURCE“ käsitletavat materjalide väärtusahelat on plasti, akude/patareide ja biojätmete taaskasutus. Sihtvood koosnevad toodetest ja materjalidest, mida tarbitakse suures koguses ja mis tekitavad suures koguses jäätmeid. Projekti „Tartu renoveerimine“ tähelepanu

³⁷ Elurikkus – planeedi elu, sealhulgas geenide, liikide ja ökosüsteemide mitmekesisus.

³⁸ Rahvusvaheliselt mõistetakse vesinikuoru all linna, piirkonda või tööstusklastrit, kus kombineeritakse mitmed vesiniku kasutusvõimalused integreeritud ökosüsteemiks, kasutatakse vesinikku suures mahus ja samaaegselt arendatakse väärtusahela erinevate lülide majanduslikku jätkusuutlikkust. Soov on katta kogu vesiniku väärtusahel: tootmine, salvestamine, jaotus ja lõppkasutus. Eesti Vesinikuoru juhtrühma kuuluvad MTÜ Eesti Vesinikutehnoloogiatega Ühing, Alexela AS, Eesti Energia AS, Tallinna Sadam AS, Tartu Ülikool ning Tartu linn.

keskpunktis on ringmajanduse põhimõtete integreerimine Tartu linna piires toimuva renoveerimislaine protsessi. Selleks, et Tartu saavutaks Kliimaneutraalsete linnade missioonis eesmärgiks oleva kliimaneutraalsuse aastaks 2030, on vajalik kiiremas korras terviklikult renoveerida vähemalt 50% olemasolevast hoonefondist. See tähendab suurt survet jäätmetekkeks – so probleem, mida „Tartu renoveerimine“ lahendab.

ÜRO on kuulutanud käimasoleva kümnendi rahvusvaheliseks elurikkuse kümnendiks. Tartu linn jätkab ja laiendab elurikkust soodustavaid tegevusi, mida mh juba viiakse ellu kultuuripealinna programmi raames. Tartus on olemas rohkelt rohealasid, samuti on olemas kõrge väärtusega rohealad linnaservades, kuid puuduvad ühendusteel (rohekoridorid) elupaikade vahel ja rohealade praegune hooldusrežiim ei toeta elurikkust. Kasutatakse lärmakaid, süsinikku emiteerivaid masinaid ja liiga intensiivset hooldusrežiimi, mis ei võta arvesse looduslike liikide biorütme. Et pidurdada elurikkuse kadu linnas, on vaja luua elurikkust toetavad maastikud ning hästitöötav rohevõrgustik.

Haljastusel on oluline roll elukeskkonna kujundamisel ning EL elurikkuse strateegia moto „Toome looduse oma ellu tagasi“ täitmisel. Linnade rohealadest, alates parkidest ja aedadest kuni haljastatud katusteni, on inimestele palju kasu ning need pakuvad ka mitmesuguseid võimalusi ettevõtjatele ja pelgupaika loodusele. Rohealad vähendavad õhu-, vee- ja mürasaastet, kaitsevad üleujutuste ja kuumalainete eest ning säilitavad seose inimeste ja looduse vahel. Linnalooduse (Tartu ROHERingi) projekti raames tehakse oluline samm nimetatud sihtide poole liikumiseks. Eesmärgiks on suurendada linnas elurikkust, tuues niiviisi kasu nii loodusele, inimestele kui ka kliimale. Alustatakse elurikkuse strateegia / haljastamise kava koostamist. Projekti kestuse jooksul luuakse terviklik rohealade võrgustik (rohekoridorid), kus rakendatakse kohalike liikide elurikkust soosivaid hooldusrežiime. Haljastamise kava peaks hõlmama meetmeid, et luua linnades elurikkaid ja juurdepääsetavaid parke ja aedu, puisteid, niitusid ja hekke. Kavad peaksid samuti aitama parandada rohealade vahelisi ühendusi, lõpetada pestitsiidide kasutamise ning piirata linnade haljasalade liigset niitmist ja muid elurikkust kahjustavaid tavasid.

Kureeritud elurikkus toob ja loob Tartu kesklinna parkidesse ja haljasaladele rikkalikumalt elu, et linn muutuks mõnusamaks paigaks nii taimedele, putukatele, loomadele kui ka inimestele. Elurikkuse suurendamine on linnades vajalik kliimamuutuste mõjude leevendamiseks ning liikide ja nende elupaikade kao vähendamiseks. Ka loob elurikkus inimestele vaimselt ja füüsiliselt parema elupaiga. Kureeritud elurikkuse projekt toob Tartu kesklinna rohkem inimesi, lopsakama taimestiku, maastikukunsti ning hulgaliselt mängu- ja sportimisvõimalusi. Linna ilmub hulgaliselt uusi taskuparke ning kohalikke taime tutvustavaidpeenraid. Linnalaagris meisterdavad lapsed onne, mis jäävad pargikülastajatele edaspidi vabaks kasutamiseks. Kesklinna pargid muutuvad maastikulaboriks, mille põhjal tehtud järeldused saavad eeskujuks ja juhendiks ka teistele linnadele. Samuti valmib juhend tartlastele elurikkuse loomiseks ja toetamiseks kodus ja aias.

Nutika ettevõtluslinna valdkonna mitmed tegevused kattuvad varem nimetatud projektidega. Inimeste ja robotite ühistööks teadmiste arendamisega tegeletakse Rakendusliku Kolledži projektis „Paving a way to Industry 5.0“³⁹. Projekti ENSNARE eesmärgiks on luua ja katsetada digitaalset tööriista, millega lihtsustada elamute renoveerimist liginullenergia hooneteks (haakub „Inspireeriva elukeskkonnaga linna“ eesmärkidega).

³⁹ Industry 5.0 on inimeste ja robotite ühistöö terminiks.

4.6.2. Investeeringustegevus

Elukeskkonna parandamise eesmärgil on eelarvestrateegia perioodil kavandatud investeerida linna põhivarasse keskmiselt 42 mln eurot aastas. 2022. aasta kiire inflatsioon, mis on osaliselt üle kandunud 2023. aastasse kombineerituna KOV-ide rahastamismudeli juba kirjeldatud probleemidega seab linna investeeringutele tuntava eelarvepiirangu. Vajalike investeeringute võrdlemine reaalsete võimalustega ehk eelkõige põhitegevuse eelarve ülejäägiga on viinud linnavalitsuse seisukohale, et ilma laenuvahendeid kaasamata ei ole võimalik alainvesteeringut vältida. Seetõttu on kavandatud investeeringute osaline katmine laenuga keskmiselt ligi 20 mln eurot aastas.

Investeeringute kavandamisel lähtutakse arengukava esimestes osades toodud strateegilistest eesmärkidest ning nendele vastavatest kavandatavatest tegevustest.

Kooli- ja teadmuslinn (haridus). Valdkonna suund on arengukava esimeses osas toodud väljakutsetest tulenevalt olemasolevate lasteaedade ja koolihoonete ning nende mängu- ja spordiväljakute ning staadionite kaasajastamine eesmärgiga tagada turvalise füüsilise ja vaimse õppekeskkonna loomine õppeasutustes. Esmajärjekorras tuleb strateegia perioodil viia kõik linna haridusobjektid tervisekaitse- ja tuleohutusnõuetega vastavusse, tagada hoonetes riiklikule õppekavale vastav kaasaegne ja turvaline füüsiline õppekeskkond. Kuigi 2035. aastaks Tartu linnas tervikuna põhikooli õpilaste arv oluliselt ei muutu, on olukord piirkonniti erinev – Karlova ja Kesklinna piirkonnas elanike arv kasvab eelkõige uute elamukvartalite ehituse tõttu, mis loob nendesse piirkondadesse täiendava hariduspindade vajaduse ning Raadi piirkonda tekib vajadus uue põhikooli järele. Eelarvestrateegias kavandatakse muuhulgas rahalised vahendid koolide ja lasteaedade investeeringute kavades toodud haridusasutuste täielikuks renoveerimiseks.

Tartu linn kavandab kõigi koolihoonete ulatuslikku parendamist. Koolide investeeringute kava on uuendamisel. Eelarvestrateegia perioodi algusesse jääb Karlova Kooli aadressil Lina 2 asuva hoone rekonstrueerimine. Hoones on olnud aastatepikkune ruumikitsikus (6,9 m² õpilase kohta) ning hoone ja selle tehnosüsteemid on väga amortiseerunud. Karlova Kooli teiseks õppehooneks (7-9 klasside õpilastele) omandas linn Salme 1a hoone, kuna kesklinna piirkonnas on jätkuvalt suur vajadus koolikohtade järele. Hoone rekonstrueerimine lõpetati 2023. aastal. Salme 1a õppekorpus saab koolivälisel ajal kasutada I Muusikakool oma õppetegevuseks ja I Muusikakooli hoonele Tähe tn 5 ei planeerita juurdeehitust.

Perioodi teises pooles on suurim investeering Veeriku Kooli rekonstrueerimise aastatel 2027-2028. Eelnevalt teostatakse arhitektuurikonkurss, detailplaneering ja projekteerimine. Paljudes koolides on kavas osalises mahus rekonstrueerimistööd, näiteks juba 2024. aastal planeeritakse rekonstrueerida Mart Reiniku Kooli ja Hugi Treffneri Gümnaasiumi katus. Perioodi keskele jääb Miina Härma Gümnaasiumi ja Karlova kooli staadionite rekonstrueerimine.

Linn parandab üldhariduskoolides kaasava hariduse põhimõtete rakendamise võimalusi, andes haridusliku erivajadusega õpilastele võimaluse õppida elukohajärgses koolis. Selleks tuleb rekonstrueerimise käigus koolimajades ette näha sobivad ruumid väikeklasside loomiseks ja üks-ühele õppe korraldamiseks. Kuigi liikumispuudega lapsi ei ole Tartu linna koolivõrgus palju, soovib linn kõikidesse linnaosadesse liftiga varustatud koolimaja.

Välja on töötatud ka lasteaedade investeeringute kava⁴⁰, mis on samuti uuendamisel. Objektide järjestust ja ajakava määrates on arvestatud nii hoonete tehnilist seisukorda kui ka lasteaiavõrgu vajadusi.

⁴⁰ Investeeringute kavas kuvatakse olemasoleva lasteaiavõrgu investeeringute vajadust. Selles ei sisaldu võimalike uute lasteaedade rajamine tulevikus.

Investeeringute kava sai esialgu üles ehitatud selliselt, et aastaks 2034 on rekonstrueeritud kõik lasteaiahooned. Ehitushindade kiire tõusu tõttu on ajakava pikendatud. Iga-aastaselt on eesmärk rekonstrueerida 1-2 lasteaeda. Ajaliselt on rekonstrueerimistööde alguseks kavandatud õppeaasta lõpp (juuni-juuli), eesmärgiga võimalikult vähe segada lasteaia toimimist õppeaastal. Ehitustööde lõpp aga selliselt, et asutus saaks järgmise aasta sügisest alustada tegevust rekonstrueeritud hoones. Detailsem ajakava otsustatakse iga konkreetse projekti osas eraldi vastavalt sel ajahetkel valitsevatele tegelikele võimalustele ja tingimustele. Kava kohaselt on hoonete terviklikud rekonstrueerimised ajatatud perioodile 3-4 aastat, mis sisaldab endas ettevalmistavaid tegevusi ning hoone projekteerimisele kuluvat aega.

Investeeringud sisaldavad lisaks hoone rekonstrueerimisele ka territooriumi vajaduspõhist korrastamist: teed, platsid, mänguväljakud, välisvalgustus ja piirded sõltuvalt konkreetse objekti vajadustest. Investeeringute maksumused on eelarvestatud tuginedes käesoleva hetke ehitusturu hindadele. Hind sisaldab projekteerimist ja sisustamist.

Eelarvestrateegia perioodi jooksul on suuremahulisemad tööd kavas lasteaedades Hellig ja Tähtvere. Nende mõlema ehitustööd planeeritakse teostada toetusrahade kaasabil. Lasteaed Hellig ehitatakse projekti „Liginullenergia hoone ehitamine“ raames, milleks on kavandatud üle 1 mln euro toetust meetmest „Kohaliku omavalitsuse üksuste liginullenergia hoonete ehitamine“. Meetme üldine eesmärk on Tartu linna suure energiakuluga hoonebaasi mahu vähendamine asendades selle liginullenergia hoonega. Rahastamise üheks tingimuseks on samas mahus hoone (või hoone osa) lammutamine, lisaks peab see olema olnud kasutuses viimased kolm aastat ning köetav. Uus hoone ehitatakse olemasoleva asemele.

Tartu Lasteaed Tähtvere avati 1981. aastal. Lasteaias on avatud 14 rühma (sh osad erivajadustega lastele). Kogu hoone vajab rekonstrueerimist (siseruumid, katus, avatäited, küttelahendus jne.). Soojustatakse katus ja välispiirded, rekonstrueeritakse küttesüsteem, ventilatsioon ja elektrisüsteem. Töödega parandatakse hoone energiatõhusust, mis väljendub hoone energiatarbimise vähenemises. Kohustuslik on rajada hoonesse soojustagastustega sundventilatsioon. Täpne (abikõlblike) tööde loetelu selgub tellitud energiaauditist. Energiatõhususe tööde tulemusel peab kogu hoone vastama vähemalt hoonete energiatõhususarvude piirväärtuste määrusele (lasteaia puhul 165 kWh/(m²·a; kilovatt-tundi hoone köetava pinna ruutmeetri kohta).

Kui finantsolukord võimaldab, teostatakse suurem rekonstrueerimine ja lasteaedades Meelespea ja Mömmik. Lasteaed Meelespea (ehitusaasta 1962, netopind 1072 m²) renoveeritakse ning katusekorrusele rajatakse täiendavad ruumid. Lasteaias Mömmik (Ehitusaasta 1980, netopind 3441 m²) algab rekonstrueerimine 2027. aastal ning lõpeb pärast eelarvestrateegia perioodi 2028. aastal.

Nutikas ettevõtluslinna (majandus, kultuur) eesmärkide saavutamiseks on mitmeid nn pehmeid projekte. Investeeringutegevuse osas on teatud kattuvusi osade all toodud „Inspireeriva elukeskkonnaga linna“ projektidega.

Inspireeriva elukeskkonnaga linn (majandus, keskkonnakaitse, elamumajandus). Prioriteet on keskkonnasõbralike ja nn nutikate lahenduste kaasamine. Tartu valiti ainsa Eesti linnana Euroopa komisjoni missiooni „100 kliimaneutraalset ja tarka linna aastaks 2030“ ning jätkab liikumist kliimaneutraalsuse poole. Missioonis osalemine aitab kiirendada kliimaneutraalsuse saavutamist, kaasata senisest enam Euroopa Liidu teadus-, arendus- ja struktuurivahendeid ning arendada kohalikku nutikat ettevõtlust. Kliimaneutraalsuse saavutamine on esimene ja väga oluline samm kliimasoojenemise pidurdamisel ja kliimakatastroofi ära hoidmisel.

2021. a aprillis võttis Tartu linna volikogu vastu Tartu linna energia- ja kliimakava „Tartu energia 2030“, milles on sõnastatud linna visioon lähimaks kümnendiks: „Tartu on hea energiaga targalt

arenev kogukond ja roheline teerajaja.“ Kava on seadnud ambitsioonikad eesmärgid, kusjuures seoses „100 kliimaneutraalse linna“ projektiga tuleb need saavutada veelgi kiiremini (nt kliimakava nägi ette süsinikuneutraalsuse 2050. aastaks). Olulist tähelepanu pööratakse taastuvenergia tootmisele ja tarbimisele, säästvate liikumisviiside arendamisele ja kohanemisele kliimamuutustega. Tartu Linnavalitsus võtab kohustuse loobuda mittetaastuvate energiaallikate kasutamisest (linnale kuuluvad hooned, tänavavalgustus, ühistransport, transpordivahendid). Ühtlasi võtab Tartu Linnavalitsus eesmärgi minna avalike teenuste osutamisel järk-järgult üle taastuvatest allikatest pärit energiale ja heitmevabadele transpordikütustele.

Üks olulisemaid tegevusi kliimaneutraalsuse eesmärgi saavutamiseks on olemasolevate hoonete ja naabruskondade renoveerimine kliimaneutraalseteks piirkondadeks. Euroopas põhjustavad hooned peaaegu 40% maailma kasvuhoonegaaside heitkogustest. Tartu linn on seadnud Tartu linna energia ja kliimakavas oma eesmärgiks renoveerida vähemalt 50% kõikidest Tartu kortermajadest aastaks 2030. Tartus on üle 1200 kortermaja ning ligi 90% nendest on renoveeritud enne aastat 2000. 78% nendest hoonetest on energiaklassis E või madalam ning 32% energiaklassis F või madalam. Tõhustatakse hoonete energiakasutust, tagades seejuures nõutava sisekliima. Projektis „Tartu renoveerib“ toetatakse korteriühistuid renoveerimise protsessis. Projekti „OPEN LAB“ tulemusena saab Annelinnas renoveeritud kolm 9-korruselist kortermaja liginullenergia hoone tasemele. Projekti tegevusteks on lisaks hoonete renoveerimisele ka taastuvelektri tootmine ja salvestamine, soojusenergia salvestamine, elektrisõidukite laadimine ning elektrivõrgu paindlikkuse teenused. Projekti „LIFE IP BUILDEST - Renoveerimise maraton Eestis“ raames toetatakse 3 kortermaja ja 10 eramaja renoveerimist, et parandada liikuvust ja elurikkust. Hoonete energiatõhususe tõstmine on mitme haridusobjekti ehitamise või rekonstrueerimise eesmärgiks. Projekti „Liginullenergia hoone ehitamine“ (Lasteaed Hellik ehitamine) on käsitletud „Kooli- ja teadmuslinna“ valdkonna seletuses.

Ettevalmistamisel projektis „ClimaGen“ töötatakse välja rohe- ja sinilahenduste komplektid, et muuta Annelinn vastupidavamaks liigsajule ning kuumalainetele. Üheks projekti tegevuseks on Tartu linna asfalditoetuse ümberkujundamine vastavalt kliimakohanemise eesmärkidele. Projektis „CityBlues“ töötatakse välja looduspõhiseid rohe- ja sinilahendusi üleujutusprobleemi lahendamiseks.

Rahaliselt suurimad investeeringud lähevad teedesse ja tänavatesse. Prioriteedid on välisrahaastusega objektid ja objektid, mis on seotud linnas toimuva elamuarendusega, samuti elamukruntide müügiga seotud kohustuste täitmine. Erasektor arendab elamuehitust, mille jaoks linn peab tagama infrastruktuuri (arendaja teeb korda majade ümbruse, linn kaugemad juurdepääsud). Loomulikult järgitakse üldplaneeringuga seatud linna arengueesmäärke.

Suurimaks sõiduteedesse minevaks investeeringuks on maakondade arengustrateegiate elluviimise toetusmeetme (MATA) raames teostatav Põhja pst ja Muuseumi tee ühendamise. Vastavalt projektlahendusele ehitatakse/rekonstrueeritakse Põhja puiestee ja Muuseumi tee alates Jaama tänavast olemasoleva Muuseumi teeni. Rajatakse jalgtee ja jalgrattatee Muuseumi tee ääres. Rekonstrueeritakse Jaama tänav, Sõpruse pst ja Põhja pst ristmik. Tööd teostatakse koos eriasadega (tänavavalgustus, veetorustik, reoveekanaliseerimine ja sademeveelahendused).

Ühe peamise tegevusena autostumise vähendamiseks on planeeritud ehitada välja kogu linna ulatuses kahes etapis jalgrattateede võrgustik. Esimeses etapis (kuni 2027. aastani) rajatakse jalgrattateede võrgustik kesklinna piirkonnas ja teises eelarvestrateegia perioodi järgses etapis ülejäänud linnas. Eelarvestrateegia perioodil on hinnanguliseks jalgrattateede põhivõrgu rajamise maksumuseks ligi 15 mln eurot, millest 2/3 on kavandatud EL struktuurifondide vahendite abil. Summad on indikatiivsed. Suurimatele Eesti linnadele (Tallinn, Tartu, Pärnu) antakse Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi kaudu hinnanguliselt ligi 40 mln eurot jalgrattateede põhivõrgustike ehitamiseks ja jalgratta parkimisvõimaluste arendamiseks. Säästva liikuvuse edendamiseks tuleb välja

arendada kasutajasõbralikud, funktsionaalsed ja ohutud rattateede võrgustikud linnapiirkondades. Rattakasutuse suurim mõju on reeglina tervisemõju. Autokasutuse osaline asendamine rattakasutusega avaldab positiivset mõju ka neile, kes ise ratast ei kasuta: väheneb müra ja paraneb õhukvaliteet. Rattateede võrgustiku rajamise eesmärk on võimaldada turvalisi igapäevaliikumisi (tööle, lasteaeda, teenusteni, kooli, koju jm) ning parandada tõhusa ühistranspordi kättesaadavust (aktiivsete liikumisviiside ja kiire ühistranspordi kombineerimisega). Suurema koormusega ja/või kitsamatel tänavatel on oluline eraldada liikumisviisid selgelt, nii et ka jalakäijad ja jalgratturid saaksid turvaliselt üksteisest eraldi liikuda.

Sõpruse silla rekonstrueerimine on kavandatud 2024-2025. aastal. 2026. aastal on kavandatud Ringmajanduskeskuse ehitus, mida toetab Ühtekuuluvusfond.

Tänavavalgustuse eesmärgiks on tõsta Tartu tänavavalgustuse energiaefektiivsust, vähendada tänavavalgustuses tarbitava elektrienergia tootmisest tulenevat negatiivset keskkonnamõju ja parandada Tartu tänavavalgustuse töökindlust. Sihiks on üleminek LED valgustusele ja kogu taristu korrastamine – kulude kokkuhoid, kuid valgustuse töökindluse tõstmine ja just nende kohtade valgustamine, mida on vaja valgustada, ka valgustugevuse diferentseerimine vastavalt olukorra ohtlikkusele – ülekäigud, ristmikud. LED valgustite positiivsed omadused võimaldavad valida tänapäevaste valgusnõuete täitmiseks naatriumvalgusti asemele olulisemalt väikesema energiatarbega LED valgusti. See võimaldab olulist kulude kokkuhoidu (hinnanguliselt ligi 0,5 mln eurot aastas, täpne summa sõltub elektri hinnast).

Tähtsal kohal on ka loomasõbraliku keskkonna loomine. 2016. a avati linna esimene koerte jalutusväljak ning nende rajamisega jätkatakse. Võimalusel teostatakse Loomade Varjupaigas II etapi rekonstrueerimistööd.

Linnalooduse heaks jätkuvad tööd sadamaraudtee rohekoridoris ning rajatakse uusi rohekoridore (eelkõige Jaamamõisa rohekoridor). Kavas on Supilinna tiigi puhastamine setetest ja liigselt vahavast taimestikust eesmärgiga tagada elurikkuse säilimine, sealhulgas III kaitsekategooria kahepaiksete⁴¹ elupaiga säilimine.

Hooliv linn (sotsiaalne kaitse, tervishoid). Tüve tänavale kavandatakse uue munitsipaalelamu ehitamist. Uue munitsipaalmaja kasutuselevõtt võimaldab müüa mitmed linnale kuuluvad kehvemas seisukorras sotsiaalkorterid ja pakkuda kaasaegsemat eluasemeteenust.

Projekti „ENSNARE“ raames rekonstrueeritakse Tartu linna omandis olev elamu Annemõisa 12. Hoone on kasutuses vangistusest vabanenute rehabilitatsioonikeskusena. Elamus suurusega 446,7 m² on kehvad elamistingimused, mis renoveerimise tulemusel kaasajastatakse. Kaasnevad eesmärgid on innovatiivsete energiasäästumeetmete väljatöötamine ja demohoonena katsetamine.

Horizon programmist rahastuse saamisel renoveeritakse Nisu 2a sotsiaalmaja. Renoveerimisel kasutakse maja soojustamisel eeltoodetud paneele. Paneelide tootmisel kasutatakse taaskasutavaid materjale (nt puit).

Anne Saunas on kavandatud remonditööd: tunnisaunade rekonstrueerimine, 3. korrusel asuvate katla- ja olmeruumide ning trepikodade remontitööd. Tartu Hooldekodus on vajalik teha remonditöid.

Loov linn (kultuur). Tartu Euroopa kultuuripealinna 2024 pärandit jääb kandma Südalinna kultuurikeskus, mille keske telje moodustavad riigile kuuluv Tartu Kunstimuuseum ja linna hallatav Tartu Linnaraamatukogu. Keskusest saab kõigile linnaelanikele ja Tartu külastele mõeldud kultuuriga sisustatud kvaliteetne avalik ruum Tartu südames. Kultuurikeskuse ja seda ümbritseva

⁴¹ Tiik on III kaitsekategooria looduskaitsealuse rohukonna (*Rana temporaria*) ja tiigikonna (*Pelophylax lessona*) elupaik.

väliruumi arendamisel on muuhulgas eesmärk arvestada keskkonnasäästlikkuse ja energiatõhususe põhimõtetega nii hoone ehitamisel kui ka igapäevasel kasutamisel. Südalinna kultuurikeskuse edasine ajakava:

2022-2023	rahvusvaheline arhitektuurikonkurss.
2023-2026	projekteerimine, ekspertiisid.
2023-2025	Detailplaneering.
2026-2029	Hoone ehitus ning sisustamine.

Suuremate kultuurivaldkonna investeeringutena on kavas veel Tähtvere spordipargi olmehoone rajamine ja Annemõisa kunstmuruväljaku kunstmurukatte vahetus.

Jätkatakse **kaasava eelarve** kasutamist. Kaasava eelarve põhimõte on lihtne: volikogu võimaldab kohalikul kogukonnal otsustada mingi osa eelarve kasutamise üle. Tartu linn võttis kaasava eelarve kasutusele esimese Eesti omavalitsusena 2013. a (2014. a. eelarve planeerimisel) ning plaanib selleks eraldada iga-aastaselt vähemalt 200 000 eurot. Kaasav eelarve võimaldab kohaliku omavalitsuse teostamisel esindamisprintsipi rikastada vahetu demokraatia elementidega.

Tabel 9. Suuremad investeringuobjektid

	2024	2025	2026	2027
Karlova Kooli (Lina 2) rekonstrueerimine	5 600 000	800 000	0	0
<i>sh toetuse arvelt</i>				
<i>sh muude vahendite arvelt (omaosalus)</i>	5 600 000	800 000		
Veeriku Kooli rekonstrueerimine	100 000	410 000	0	9 000 000
<i>sh toetuse arvelt</i>				
<i>sh muude vahendite arvelt (omaosalus)</i>	100 000	410 000		9 000 000
Lasteaed Helliik uus hoone	4 630 000	0	0	0
<i>sh toetuse arvelt</i>				
<i>sh muude vahendite arvelt (omaosalus)</i>	4 630 000			
Lasteaed Tähtvere rekonstrueerimine	2 700 000	3 330 000	0	0
<i>sh toetuse arvelt</i>	837 000			
<i>sh muude vahendite arvelt (omaosalus)</i>	1 863 000	3 330 000		
Südalinna kultuurikeskuse rajamine	200 000	100 000	200 000	10 500 000
<i>sh toetuse arvelt</i>				
<i>sh muude vahendite arvelt (omaosalus)</i>	200 000	100 000	200 000	10 500 000
Tähtvere spordipargi olmehoone rajamine	900 000	0	0	0
<i>sh toetuse arvelt</i>	500 000			
<i>sh muude vahendite arvelt (omaosalus)</i>	400 000			
Sotsiaallüürimaja rajamine (Tüve 6)	2 500 000	0	0	0
<i>sh toetuse arvelt</i>				
<i>sh muude vahendite arvelt (omaosalus)</i>	2 500 000			
Anne Sauna rekonstrueerimine	0	700 000	0	0
<i>sh toetuse arvelt</i>				
<i>sh muude vahendite arvelt (omaosalus)</i>		700 000		
Jalgrattateede põhivõrgu rajamine kesklinnas	3 750 000	4 500 000	4 500 000	1 500 000
<i>sh toetuse arvelt</i>	3 000 000	3 000 000	3 000 000	
<i>sh muude vahendite arvelt (omaosalus)</i>	750 000	1 500 000	1 500 000	1 500 000
Ringmajanduskeskuse ehitus	0	3 600 000	0	0
<i>sh toetuse arvelt</i>		1 800 000		
<i>sh muude vahendite arvelt (omaosalus)</i>		1 800 000		
Sõpruse silla rekonstrueerimine	6 000 000	6 000 000	0	0
<i>sh toetuse arvelt</i>	1 000 000	1 000 000		
<i>sh muude vahendite arvelt (omaosalus)</i>	5 000 000	5 000 000		
Inglisilla rekonstrueerimine	0	0	300 000	0
<i>sh toetuse arvelt</i>				
<i>sh muude vahendite arvelt (omaosalus)</i>			300 000	
Põhja pst ja Muuseumi tee rekonstrueerimine	2 850 000	0	0	0
<i>sh toetuse arvelt</i>				
<i>sh muude vahendite arvelt (omaosalus)</i>	2 850 000			
Puistee tn rekonstrueerimine	1 150 000	0	0	0
<i>sh toetuse arvelt</i>				
<i>sh muude vahendite arvelt (omaosalus)</i>	1 150 000			
Tulbi tn rekonstrueerimine (Viljandi mnt - Veeriku)	950 000	0	0	0
<i>sh toetuse arvelt</i>				
<i>sh muude vahendite arvelt (omaosalus)</i>	950 000			
Ravila tn pikendus	0	0	1 000 000	1 000 000
<i>sh toetuse arvelt</i>				
<i>sh muude vahendite arvelt (omaosalus)</i>			1 000 000	1 000 000

4.7. Riskistsenaarium

Riskistsenaariumi koostamise eesmärgiks on näidata majandusarengu alternatiivseid võimalusi ning nende mõju linnaelarvele. Linna tulubaas sõltub ümbritsevast majanduskeskkonnast. Kõige otsesemat mõju omavad tööturul toimuvad muutused, kuna tööturu seisukorrast sõltub otseselt linna suurima tuluallika füüsilise isiku tulumaksu laekumine.

Esimeses riskistsenaariumis eeldatakse lühiajalist, kuid järsku pakkumispoolset negatiivset šokki, mis tabab majandust 2024. aastal. Võimalikuks sellise šoki põhjustajaks on Vene-Ukraina sõda. Riskistsenaariumi kohaselt tooks see 2024. a kaasa tööhõive 5% vähenemise. Eesti majandus on varasemates kriisides olnud kohanemisevõimeline ning eelduslikult on valitsusel meeles 2009. a kriisi ajal tehtud eelarvekärbete tagajärjed ning pigem rakendatakse COVID-19 kriisi vastu edukalt toimunud majandust toetavaid meetmeid. Lisaks on Tartu suur avaliku sektori ning kontoritöö osakaal, mistõttu on eelmised kriisid tabanud linna pehmemalt kui riiki tervikuna. Seetõttu võib eeldada, et Venemaa ja Valgevene turgude ära langemise ning sealt imporditud odava toorme puudusele vaatamata allakäiguspiraali ei teki ning kriisi negatiivne majanduslik mõju tööturule piirdub hõive langusega. Palgatase jääb põhistsenaariumi tasemele. Kuna kirjeldatud kriis on olemuslikult tagasihoidliku pikaajalise mõjuga, on riskistsenaariumis eeldatud, et juba järgneval aastal jõutakse tagasi põhiprognoosi trajektoorige.

Negatiivne majandusšokk omab loomulikult negatiivset mõju eelarvetasakaalule, kuid kirjeldatud olukorras ei pruugi kulude oluline vähendamine eelarvetasakaalu poole liikumiseks olla vajalik ega isegi mitte mõistlik. Vastavalt vastutsüklilise eelarvepoliitika põhimõttele tuleb majanduskriisi ajal võtta majandust toetavaid meetmeid. Seetõttu on eeldatud, et linn reageerib kriisile täiendava laenu võtmisega, et rakendada abivajajaid aitavaid ning majandust toetavaid meetmeid. Kirjeldatud šokiga võitlemiseks – vähenevate tulude ja täiendavate kulude katmiseks – on vajalik hinnanguliselt ligi 7 mln euro täiendav laenamine. Seetõttu oleks linna laenukoormus 2024. aastal 65% ehk kindlalt erandkorras lubatava 80% kriteeriumi sees.

Teises riskistsenaariumis eeldatakse, et praegu arutelul ja kavandamisel olevad kohalike omavalitsuste rahastamist puudutavad otsused osutuvad Tartule maksimaalselt ebasoodsaks⁴². Seoses vajadusega viia riigieelarve tasakaalu, on valitsus kavandamas mitmeid maksumuudatusi, mis mõjutavad kohalike omavalitsuste tulubaasi. 2024. aastal jagatakse tulumaksuseaduse muudatusega omavalitsuste vahel ümber üle 7 mln euro, millele lisaks kavandatakse 2025. aastal sarnast ulatuslikumat meetet. Esimese muudatusega kaotab Tartu linn üle 0,5 mln euro, kuid teisega, mis on alles Rahandusministeeriumis välja töötamisel, peaks võitma topelt sama palju. Käibemaksuseaduse muudatusega laekuvad täiendavad tulud riigieelarvesse, kuid kohalikele omavalitsustele toob see kaasa kulude suurenemise, mis Tartu linnale on ligi 1,2 mln eurot. Üldhooldusteenuse reform ei peaks idee poolest kohalike omavalitsuste eelarve tasakaalu mõjutama, kuid sotsiaal- ja tervishoiuosakonna hinnangute kohaselt osutuvad reformiga kaasnevad täiendavad kulud ligi 2 mln eurot (summa võib osutuda ka oluliselt teistsuguseks, kuna sõltub teenust vajavate isikute arvust, nende pensionist ning kohatasust) suuremaks kui täiendavalt laekuv 3,6 mln eurot aastas. Riskistsenaariumis eeldatakse, et kõik linnale fiskaalselt kahjulikud muudatused realiseeruvad, kasulikud aga mitte.

⁴² Erandina on eeldatud, et vastavalt selgelt kommunikeeritud koalitsiooni plaanile kaob alates 2025. aastast 10% maamaksu tõusu piirang ning kodualuse maamaksu vabastus.

Nimetatud eeldustel (*ceteris paribus*) ületaks linna netovõlakoormus 2027. aastal ligi 9 mln euro võrra seaduses sätestatud ülemmäära. See tähendab, et riskistsenaariumi realiseerudes on vajalik vähemalt selles summas väljaminekute vähendamine.

Linnavalitsus on viinud läbi investeerimisobjektide ja põhitegevuse kulude prioriseerimise, selgitades välja, milliseid objekte on võimalik vajadusel edasi lükata või ära jätta ning millistest põhitegevuse kuludest on valmidus vajadusel loobuda. See võimaldab vajadusel kiiresti ja tõhusalt väljaminekuid vähendada.